

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LIMBA MAGHIARĂ ȘI LINGVISTICĂ GENERALĂ**

LUCRARE DE DISERTAȚIE

**Profesor coordonator:
Conf. Dr. BENŐ ATTILA**

**Absolventă:
VAIDA (SCHNÉBLI) EMESE IMOLA
Studii de lingvistică și literatura maghiară**

Cluj-Napoca

2013

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LIMBA MAGHIARĂ ȘI LINGVISTICĂ GENERALĂ**

**Efectele folosirii mijloacelor digitale de comunicație asupra
limbajului tinerilor maghiari din Ardeal**

**Profesor coordonator:
Conf. Dr. BENŐ ATTILA**

**Absolventă:
VAIDA (SCHNÉBLI) EMESE IMOLA
Studii de lingvistică și literatura maghiară**

Cluj-Napoca

2013

**BABEŞ–BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZTUDOMÁNYI KAR
MAGYAR ÉS ÁLTALÁNOS NYELVÉSZETI TANSZÉK**

A digitális kommunikációs eszközök hatása az erdélyi magyar tizenévesek nyelvhasználatára

Témavezető:
dr. Benő Attila egyetemi docens,

Szerző:
Vaida (Schnébli) Emese Imola
Magyar nyelvészeti és
irodalomtudományi tanulmányok

Kolozsvár

2013

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	4
Bevezetés	5
1. A digitális kommunikációs eszközök hatása a nyelvhasználatra	7
1.1 A kommunikáció létmódja a digitális korban.....	7
1.2 Az „internet-angol” hatása a nyelvhasználatra	9
1.3 A digitális kommunikáció mint a nyelvi érintkezés egyik médiuma	12
1.4 Veszélyben a magyar nyelv?	14
1.5 A digitális kommunikációs eszközök hatása a tizenévesek nyelvhasználatára – néhány korábbi kutatás eredménye	16
2. Angol kölcsönszavak vizsgálata a tizenévesek nyelvhasználatában	18
2.1 A felmérés bemutatása.....	18
2.2 Hipotézisek	20
2.3 Számítógép- és internethasználati szokások.....	21
2.4 A nyelvi adatok gyakorisági vizsgálata	23
2.5 Az angol kontaktusjelenségek osztályozása	28
2.6 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága és a társadalmi változók	31
2.6.1 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága a számítógép előtt eltöltött idő szerint	31
2.6.2 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága a résztvevők neme szerint	35
2.6.3 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága résztvevők lakhelye szerint	39
2.6.4 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága a résztvevők által alkalmazott operációs rendszer nyelve szerint	42
Következtetések.....	46
Melléklet.....	49
Hivatkozott szakirodalom.....	53

Bevezetés

A digitális kommunikációs eszközök elterjedése sok szempontból változást idézett elő: felgyorsítja a kommunikáció folyamatát, rendkívül nagy mennyiségű információáramlást biztosít, de ugyanakkor befolyásolja a felhasználók gondolkodásmódját, befogadói (olvasói) szokásait, módosítja a közösségről alkotott képet, és nem utolsósorban számos hatást fejt ki az alkalmazók nyelvhasználatára.

A nyelvhasználat módosulásán itt a köznyelvi normától eltérő jelenségek megjelenését és általános elterjedését kell érteni. Olyan nyelvi változások, mint a rövidítések halmozása, a helyesírási szabályok figyelmen kívül hagyása, az idegen nyelvi kölcsönelemek használatának gyakorisága, sajátos betű- és szám kombinációk, emotikonok alkalmazása, a mondatok hiányos vagy túlságosan laza szerkesztésmódja, egyre több teret nyer, nemcsak az internetes kommunikációban, hanem a hétköznapi társalgásokban, de a diákok iskolai írott szövegeiben is. Ezek közül az egyik legjelentősebb az angol nyelvű szavak tömeges beáramlása a magyar nyelv bizonyos változataiba. Arról, hogy ez a jelenség természetes folyamat vagy veszélyeztető anyanyelvünket, megoszlanak a vélemények. Az idegen hatás csökkentése érdekében elsősorban az informatikai szaknyelv honosításával próbálkoztak.

Dolgozatom első, elméleti részében a digitális kommunikációs eszközök legjelentősebb hatásait vázolom fel. Itt külön kitérek az angol nyelvi hatásra, amelynek kapcsán a szakirodalomban olvasható ellentétes véleményeket és megoldási javaslatokat is megemlítem, természetesen a teljesség igénye nélkül, hiszen erre a jelen dolgozat keretei között nincs lehetőségem.

Szintén a dolgozat elméleti részében térek ki az angol nyelvi elemek kontaktológiai szempontú osztályozására. Ebben a részben a nyelvi érintkezés különböző szempontú osztályozási lehetőségeit csak részlegesen és vázlatosan mutatom be, csupán azokat a szempontokat érintve, amelyek a dolgozat második részében bemutatott felmérés eredményeinek feldolgozásához szükségesek.

Az anglicizmusok terjedése okot ad az aggodalomra? A *Veszélyben a magyar nyelv?* című alfejezet felvillant néhány gondolatot arról a szakirodalomról, amely anyanyelvünk veszélyeztetettségének kérdéseivel foglalkozik.

Végül az elméleti részt két kutatás eredményeinek vázlatos ismertetésével zárom. Mindkét nyelvész arra kereste a választ, hogy az internetes kommunikációs lehetőségek, milyen mértékben, hogyan befolyásolják a diákok nyelvhasználatát.

A dolgozat második részében egy általam végzett empirikus kutatás kerül bemutatásra, amelyben arra kerestem a választ, hogy a diákok az angol vagy a magyar kifejezéseket használják gyakrabban, amikor a számítógépről vagy az internetről beszélnek, illetve azt, hogy milyen angol kifejezéseket használnak leggyakrabban, amikor a világhálón kommunikálnak. Továbbá azt is megfigyeltem, hogy az idegen eredetű szavak milyen módon fordulnak elő gyakrabban a diákok nyelvhasználatában, idegen helyesírással, esetleg magyar toldalékokkal ellátva vagy a helyesírásuk is honosodott már. A kontaktusjelenségek írásmódját tekintve van-e valamilyen elterjedt változat, vagy több írásképet használnak egymás mellett.

A kutatást kérdőíves módszerrel végeztem VII–XII. osztályos tanulók körében. A vizsgálat nyelvi alapját az általam összegyűjtött 196 kérdőív képezi. A zárt kérdések elsősorban az angol nyelvből átvett informatikai szaknyelv szavainak alkalmazási gyakoriságára összpontosítanak, míg a nyitott kérdések alkalmat nyújtanak a diákok nyelvhasználatában állandósult angol kifejezések feltérképezésére.

A nyelvi adatok elemzése során arra tértem ki, hogy a nyitott kérdések válaszaiban alkalmazott idegen nyelvi elemek milyen jellegű kontaktusjelenségek. A gyakorisági elemzések az alkalmazott kifejezések elterjedtségét mutatják ki. A dolgozat utolsó részében pedig a kontaktuselemek gyakoriságát vizsgáltam a társadalmi változók tükrében azzal a céllal, hogy a diákok nyelvhasználatára nagyobb befolyást gyakorló tényezőket kiemeljem.

1. A digitális kommunikációs eszközök hatása a nyelvhasználatra

1.1 A kommunikáció létmódja a digitális korban

Az emberi kommunikáció több évezredes fejlődésen ment keresztül. A fejlődés különböző lépéseiben nyomon követhető a kommunikációs létmódok változása. Balázs Géza négy kommunikációs létmódot nevez meg (Balázs G. 2007). Ezek közül az első a szóbeliség, amely még napjainkban is több embernek, de népnek is egyetlen kommunikációs létmódja. Ezt követi az írás feltalálása, amely megteremti a tudás rögzítésének lehetőségét és korlátozott terjesztését. A 15. századtól, a nyomtatás feltalálásával, a tudás a nagy tömegek számára is hozzáférhetővé válik. Ugyanakkor a nyomtatás fel is gyorsítja a fejlődési folyamatot, hiszen néhány évszázaddal később, a 19. században már a tömegmédia forradalmáról beszélünk.

A 20 századtól rohamosan felgyorsul a fejlődési folyamat. Az írásbeliséget követi a harmadik kommunikációs létmód: a közvetített élőbeszéd. Ennek megvalósulását a hangrögzítés és hangtovábbítás (gramofon, telefon, rádió), illetve a képek rögzítésének és küldésének (fénykép, mozgóképek, televízió) lehetősége biztosítja. Így jött létre a multimediális világ. Alig néhány évtizeddel később már az információ forradalmáról beszélünk és létrejön a negyedik kommunikációs létmód: az elektronikus média kora, amelyet Bódi Zoltán **poszt-Gutenberg-galaxis** néven emleget (Bódi 2004a: 286). Ez utóbbi két létmód kialakulásának és fejlődésének gyorsaságát Balázs Béla szemlélteti a generációk váltakozásával, amikor azt mondja, hogy „a nagypapa még újságot járatott és olvasott, a szülők az újság mellett már a rádióra is figyelhettek, felnőttkorukban pedig megjelent a televízió, most pedig <vén fejjel> odaülnek a számítógép elé. A mai gyerekek már szinte csak televízió nőnek föl, és kisgyermekkorukban kapcsolatba lépnek a számítógéppel” (Balázs B. 2003).

Az új kommunikációs lehetőség átalakítja a gondolkodást. Erre Martin Heidegger már 1957-ben felhívja a figyelmet, amikor az új szövegszerkesztő eszköz, az úgynevezett „nyelvgép” (Sprachmaschine) emberi gondolkodásra és nyelvre gyakorolt technológiai befolyásával foglalkozott. Heidegger szerint a „nyelvgép” szabályozza a nyelvhasználat lehetséges módjait, irányítása alá vonja a nyelvet és uralja az emberi lét lényegét (idézi Szécsi 2007: 159). A hatvanas években McLuhan egyértelműen azt hangsúlyozza, hogy az új kommunikációs technológia új környezetet teremt, és így meghatározza az üzenet tartalmát is. Tehát a „A médium maga az üzenet” mondja McLuhan (idézi Szécsi 2007: 159).

Az új kommunikációs technológia megváltoztatja a befogadási (olvasási) szokásokat, hiszen az internetes médiában a (mozgó)kép és a hang a szöveg egyenértékű részévé válik (Bódi 2004a: 286). A szövegek közötti átjárási lehetőségek megszüntetik a lineáris olvasást és szöveghálókat képeznek, és rendkívül nagy mennyiségű információáramlást biztosítanak.

Az internetnek két kiemelkedő sajátossága van: az interaktivitás és a gyorsaság. Interaktivitásából kifolyólag szüntelenül párbeszédre serkent, hiszen lehetőséget biztosít a szövegekre való gyors reagálásra, mindenhez megjegyzést lehet fűzni és valós idejű párbeszédre is lehetőséget biztosít. Ez utóbbi előnye a gyorsasággal függ össze, hiszen a világháló segítségével majdnem élőbeszéd gyorsaságú párbeszédet lehet folytatni. Ez a két sajátosság azonban erőteljes hatást gyakorol arra a nyelvezetre, amelyet a kommunikáló felek alkalmaznak. David Crystal ezt az új nyelvi jelenséget **netspeak**-nek nevezi, ami nem más, mint „írásbeli, beszédbeli és elektronikus sajátosságokat kombináló nyelv” (idézi Ando 2010: 41). Ugyanezt a nyelvi jelenséget spontaneitásából kifolyólag Bódi Zoltán **írott beszélt nyelvként** említi (Bódi 2004a: 287), Balázs Géza pedig **másodlagos írásbeliségként** ismerteti (Balázs G. 2007).

Az új nyelvi minőség felgyorsítja a nyelvek természetes változási folyamatát és szóképzleti, nyelvtani, sőt hangtani változások sorát indítja el. Balázs Géza tanulmányában felsorol jó néhány olyan változást, amely az informatikai forradalom hatására jelentkezett a magyar nyelvben (Balázs G. 2007):

1. az új technológia megjelenésével számtalan idegen szó áramlik be a nyelvbe;
2. a helyesírási szabályok mellőzése: ékezet nélküli írás elterjedése, elválasztási hibák;
3. a számítógép túlírásra, „locsogásra” ösztönöz, mondja Fábián Pál nyelvészprofesszor arra utalva, hogy a sok fatikus, kevés jelentéssel bíró elem elárasztja a szövegeket. De szintén a túlírást ösztönzi az is, hogy a szöveg menthető, bármikor módosítható, átírható;
4. csökken a szövegek koherenciája, hiszen a szöveg könnyen javítható, ezért nem gondoljuk át olyan alaposan mondanivalónkat mintha kézzel írnánk vagy esetleg írógéppel;
5. kialakul egy sajátos nyelvi világ: internetszleng, jelzésszerűség, rövidítések halmozása;
6. újfajta jel és képi világ alakul ki: összevonások, kiejtés szerinti írásmód, képiség, emotikonok alkalmazása, betűk és számok sajátos kombinációja;
7. élőbeszéd jellegéből fakad a mellérendelő szerkezetek előnybe részesítése;
8. új szövegtípusok vannak születőben;

9. „az internet elmozdítja a hagyományos területi nyelvváltozatok rendszerét, sőt a köznyelv helyét akár egy globális nyelv is átveheti. Ez a globális nyelv persze ugyanúgy nyelvváltozatokból épülhet fel, hiszen a nettes párbeszédnek már ma is nagyon sokféle nyelvváltozatot mutatnak” (Crystal 2001 idézi Balázs G. 2007).

10. az internet minden eddigi kommunikációs forma szintézise.

A felsorolt nyelvi változások közül jelen dolgozatban a magyar nyelv szókincsére gyakorolt hatásra térek ki részletesebben, pontosabban az idegen, elsősorban angol nyelvű szavak átvételére és magyarítására.

1.2 Az „internet-angol” hatása a nyelvhasználatra

A digitális kommunikáció megjelenésének és elterjedésének következtében egyszerre két irányból áramlanak be az angol nyelvű szavak a magyarba. Egyfelől erőteljes hatást fejt ki nyelvünkre az informatikai szakszókincs, amelynek használata már a hétköznapi társalgásban is elterjedt. Másfelől a világhálón szerzett információkkal is beszűrődnek az angol szavak és kifejezések a magyarba, hiszen az internet nyelve elsősorban az amerikai angol és az idegen nyelvként használt nemzetközi angol.

Az előbbi jelenség nem új, hiszen az idegen szavak kölcsönzése természetes folyamat, és minden új tudományág megjelenésekor kölcsönöztünk idegen szakkifejezéseket. Ezeknek az informatikai szakkifejezéseknek egy részét a nyelvhasználat során automatikusan beillesztjük a nyelvbe. A beilleszkedés történhet úgy is, hogy a szavak megőrzik idegen alakjukat, vagy úgy, hogy hangalakjuk módosul, igazodik a magyar nyelvhez (írásban vagy kiejtésben). Azonban minden korban igyekeztek a tudományokat magyarul is megszólaltatni, hiszen a tudás széleskörű terjesztése ezt megkívánta. Ugyanez az igény fogalmazódott meg akkor is, amikor az informatikai szakszókincs honosítási kísérletei elkezdődtek. Ezzel a szándékkal született meg például 1986-ban a *Mi micsoda magyarul a számítástechnikában?* című kötet Kis Ádám szerkesztésében, vagy 1992-ben Homonnay Péter *Angol-magyar számítástechnikai szótára*. Az 1990-es évek végén elindult egy szaknyelvi nyelvújítási folyamat. A Magyar Tudományos Akadémián elkészült az angol-magyar informatikai szójegyzék és a *Magyarítandó idegen szavak jegyzéke és helyesírása* munkacímű szakszógyűjtemény (Bódi 2004b: 239).

Az informatikai szakszókincs honosítása viszont legfőképpen tudatos, külső hatás eredménye. Ezt a munkát a nagy informatikai fejlesztők végzik, akiknek gazdasági érdekük fűződik ahhoz, hogy termékeik idegen szakkifejezéseit magyarítsák, hiszen a magyar nyelvű

felhasználók szívesebben vásárolnak magyar nyelvű eszközöket. A folyamatot lassítja, hogy az eszközök és eljárások nagyon gyorsan újulnak meg, és ezért folyamatosan lépést kell tartani a változásokkal, illetve az, hogy a magyar felhasználói piac nemzetközi kereskedelmi viszonylatban oly szűk, hogy nem biztos, hogy a gazdasági szakembereknek megéri nagy befektetéseket szánni a termékhonosításra (Bódi 2004b: 240). Mindezek ellenére azonban a próbálkozások sikereire utal az, hogy ma már rendelkezünk magyar nyelvi helyesírás ellenőrzővel, lehetséges a magyar webes keresés, a gépi fordítás magyar nyelvre is alkalmazható, illetve az, hogy a magyar Wikipédia a 19. legnagyobb, megelőzve más, több beszélővel rendelkező európai és világnyelvet (Simon–Lendvai–Németh–Olaszy–Vicsi 2012).

A honosításnak elsősorban az a célja, hogy megakadályozza az „internet-angol” széleskörű elterjedését és munkanyelvvé válását. Pusztai Ferenc szerint „anyanyelvünket úgy tarthatjuk meg korunk technikai igényeinek megfelelő „munkanyelvi” státusában, ha modernizáljuk, a kor elvárásaihoz igazítjuk kifejezőképességét” (idézi Bódi 2004b: 240).

A fent említett informatikai szakszókincs erőteljes hatása mellett szintén az angol szavak kölcsönzését idézi elő az interneten áramló információ, hiszen ez többnyire angol nyelvű. Bódi Zoltán felhívja a figyelmet arra, hogy az OECD tanulmánya szerint a világ összes honlapjának 78%-a angol nyelvű. Az elektronikus kereskedelemmel kapcsolatos honlapok 91%–96%-a angol. Az OECD-nek ugyanez a tanulmánya megállapítja, hogy a magyar bejegyzésű (.hu végződésű) domainnevek 35%-a angol nyelvű, 4%-a más nyelvű (német, francia, orosz) és csak 61%-a magyar nyelvű (Bódi 2004b: 235).

Jogosan tehetjük fel a kérdést, hogy miért éppen az angol nyelv terjed ilyen széles körben, holott nem az angolt beszélik a legtöbben anyanyelvként a világon, hanem a kínait. A válasz elsősorban történelmi okokban keresendő. Ahogy a brit birodalom terjedt földrajzi szempontból, vele együtt terjedt az angol nyelv is. Később a gazdasági, pénzügyi és üzleti hatalommal együtt járt a befolyás növekedése az élet majdnem minden területén: a politika, a tudomány, a kultúra, a közlekedés terén (Radványi 2001: 277). Ezzel magyarázható az, hogy világszerte közel 1400 millió ember beszéli az angolt első vagy második nyelvként.

Az angol nyelvet ismerők nagy száma miatt nem okozott nehézséget az, ha az interneten terjedő szövegek nagy százaléka angol nyelvű volt. Ezt bizonyítja Bódi Zoltán 2001-ben végzett felmérése is, amelyből kiderül, hogy a megkérdezettek 63%-a pozitív attitűdöt mutatott az interneten terjedő angol nyelvi hatásokkal szemben, és ezeknek a használóknak az angol nyelv jelenléte nem okozott kommunikációs zavarokat (Bódi 2004b: 226). Az évek során azonban

nagyon sok nem angol (főleg arab) szöveg jelent meg a világhálón és ez megtörni látszik az angol nyelv *lingua franca* státusát (Simon–Lendvai–Németh–Olaszy–Vicsi 2012: 5). Ebből arra lehet következtetni, hogy az általános félelmekkel szemben az internet nem pusztítja el, nem jelentékteleníti el a nemzeti nyelveket, hanem az „internet-angol” mellett a nemzeti nyelvek is élnek a világhálón (Bódi 2004b: 240). Ezt a nyelvi változatosságot természetesen az internetezők számának növekedése váltotta ki, illetve a nyelvtechnológia fejlődése. Egy felmérés eredményeiből kiderül, hogy az európai internethasználók 57%-a nem anyanyelvén vásárol a világhálón, illetve 55%-a olvas idegen nyelvű szöveget a netten. „A digitális nyelvtechnológia segítségével elérhetővé válik az automatikus fordítás és tartalom-előállítás, az információfeldolgozás és tudománymenedzsment minden európai nyelven” (Simon–Lendvai–Németh–Olaszy–Vicsi 2012: 34).

Mindaddig, amíg az interneten az angol nyelv előnyben van más nyelvekhez képest, a szókölcsonzás állandó forrásává válik, hiszen a világháló közvetítésével folyamatosan szivárognak be angol nyelvű szavak és kifejezések a magyar nyelvbe. És ennek nem csupán az interneten terjedő nagy mennyiségű angol nyelvű szöveg az oka, hanem az a kialakult és folyamatosan változó digitális nyelvváltozat, amelyet az internethasználók alakítottak ki és terjesztenek. Ez a nyelvváltozat, amelynek legfontosabb jellemzőit már korábban is felsoroltam, a kommunikációs szándék mellett csoportösszetartó funkcióval is rendelkezik. Ong azonban felhívja a figyelmet arra, hogy ebben az új közegben a közösség fogalma is sokkal bonyolultabbá válik, illetve a csoporttudat is sokkal átfogóbb a másodlagos szóbeliség idején, mint volt az elsődleges szóbeliség idején, hiszen napjainkban a csoportba tartozás tudatos választás eredménye, míg az elsődleges szóbeliségű kultúrák tagjainak nem volt más alternatívája. Erre a sajátos csoporttudatra utal McLuhan „globális falu” kifejezése is (Szécsi 2007: 163).

A csoporthoz való tartozás igénye bizonyos minták követését feltételezi. Ez esetben egy sajátos nyelvváltozatról van szó, amelyben hemzsegnek a divatos angol kifejezések. „A digitális szakadék nemcsak azt jelöli, hogy valaki nem tudja a számítógépet kezelni, hanem azt is, hogy nem ismeri az elektronikus kommunikációban használatos jeleket, nem érti a sajátos nyelvezetet. Az internetes kommunikációban való teljes értékű részvételhez feltétlenül szükség van például az emotikonok, a speciális rövidítések (pl. *THX*, *LOL*, *WTF*) és szókincs ismeretére (pl. *lájkol*, *lávól*, *fészél*)” (Veszelszki 2011).

A fent említett angol eredetű kölcsönzések két csoportja között lényeges különbség van: míg az informatikai szaknyelvből átvett szavaknak kezdetben nem volt magyar megfelelőjük,

magyarításuk éppen most van folyamatban, addig az úgynevezett digilektusban terjedő szavak többségének (pl. *lájkol*, *shoppingol*, stb.) van magyar megfelelőjük. Tehát az előbbi csoportba sorolható kölcsönzéseket a magyar szavak hiánya hívta elő, míg az utóbbi csoportba kerülő szavakat a divat és a csoportba tartozás igénye magyarázza. Azonban bármi is legyen a kölcsönzés oka, az említett két jelenség következtében egyre több angol kifejezés hangzik el a magyar ajkúak köznyelvi kommunikációjában.

1.3 A digitális kommunikáció mint a nyelvi érintkezés egyik médiuma

A nyelvek kapcsolatba kerülnek egymással, más szóval érintkeznek egymással. Ez mindig így volt, hiszen évszázadokkal ezelőtt, amikor az emberek zárt közösségekben éltek, akkor is volt rá példa, hogy szomszéd népekkel találkoztak, és a kommunikáció során a két nyelv érintkezésbe került, vagyis a két nyelv valamilyen módon hatott egymásra. Napjainkban ez a jelenség sokkal erőteljesebb, hiszen ma már minden ország határain belül élnek kisebbségi csoportok, akik valamilyen más nyelvet beszélnek, nem az adott állam nyelvét. Ezek a kisebbségi nyelvek is kapcsolatba kerülnek az államnyelvvél, és akarva-akaratlanul hatnak egymásra.

„A nyelvi kapcsolat (*kontaktus*) fogalma úgy értelmezhető, mint valamely nyelv hatásának megnyilvánulása egy másik nyelv használatára. Ez a hatás lehet fonetikai, morfológiai, lexikai, szintaktikai vagy szemantikai természetű” (Benő 2008: 13). A nyelvi kontaktus eredménye általában jelkölcsönzés, azaz egy szó vagy kifejezés átvétele, azonban lehet csupán egy tulajdonságjegy is, például idegenszerű hangsúly, vagy a beszédtempó módosulása (Benő 2008: 13).

A kontaktusjelenségek élethossza nagyon változó lehet. Azok a jelenségek, amelyek alig egyszer fordulnak elő vagy esetleg alkalmanként, vagy csupán egy beszélő nyelvhasználatára korlátozódnak, nem honosodnak meg az átvevő nyelvben. Ezt a jelenséget interferenciának nevezzük. Azonban, ha a kölcsönzött nyelvi elem többször is előfordul, több beszélő nyelvhasználatában él, esetleg általánosan elterjed, kölcsönzésről beszélhetünk (Benő 2008:13).

A nyelvi érintkezés leggyakrabban szomszédos népcsoportok nyelvére jellemző folyamat. Ezt az érintkezési módot közvetlen nyelvi érintkezésnek tekintjük. Ha a forrásnyelvi hatás valamilyen más nyelv közvetítésével kerül az átadó nyelvbe, közvetett nyelvi érintkezésről beszélhetünk (Benő 2008: 16).

A magyar és az angol nyelv viszonyát vizsgálva a nyelvi érintkezés módja szerint, azt kell mondanunk, hogy a nyelvi kapcsolat közvetett, hiszen a magyar és az angol anyanyelvűek nem

élnék azonos földrajzi régióban, azaz nem szomszédok. Így azok az angol szavak, amelyek bekerültek a magyar nyelvhasználatba közvetett nyelvi érintkezés eredményei, tehát valamilyen más nyelv közvetítésével kerültek át a magyarba. Azonban, ha figyelembe vesszük azt, hogy az internet lehetővé teszi az angol és a magyar nyelv közvetlen érintkezését egy virtuális világban, mindazokat az angol nyelvű kölcsönzéseket, amelyeket a nyelvhasználók az internetes kommunikáció vagy akár böngészés során vettek át közvetlen kontaktusjelenségeknek tekinthetjük. Különbség a kettő között elsősorban abban rejlik, hogy míg a közvetett kölcsönzés elsősorban a szóbeliséggel kapcsolható össze, a közvetlen kölcsönzés forrása elsősorban az internetes írásbeliség.

Az internetes kommunikáció útján kölcsönzött angol nyelvi elemek általában szavak vagy kifejezések. A szó- és szó szerkezet kölcsönzést osztályozni lehet aszerint, hogy ez milyen módon történik. Ha egy nyelvi elemet úgy veszünk át, hogy változatlanul, vagy esetleg módosult hangalakkal alkalmazzuk az átvevő nyelvben, akkor direkt kölcsönzést hajtottunk végre. Ha azonban nem veszünk át egy új lexémát, hanem csupán a meglévő lexémák valamelyikén jelentésmódosulást tapasztalunk egy idegen nyelvi elem hatására, akkor indirekt kölcsönzésről beszélünk (Benő 2008: 23–24).

A direkt és indirekt átvételek formáit Benő Attila (2008) részletesen bemutatja *Kontaktológia* című egyetemi jegyzetében. Dolgozatomban csupán a jelenségek felsorolására bocsátkozom. Magyarázatot csupán egy-egy mondat erejéig fűzök hozzájuk, hiszen a dolgozat elsősorban nem a kontaktusjelenségek bemutatására fekteti a hangsúlyt. A későbbiekben azonban, a felmérés eredményeinek elemzése során kitérek azoknak a jelenségeknek a részletes magyarázatára, amelyek a vizsgálat céljából relevánsnak bizonyultak.

A direkt átvétel formái tehát a következők:

1. *tulajdonképpen*i vagy *lexémakölcsönzés*: új szóval gazdagítja az átvevő nyelv szókincsét;
2. *szó szerkezetek* vagy *frazémák átvétele*: általában szállóigék idézete vagy jelzős és határozós szó szerkezetek;
3. *tulajdonnév kölcsönzés*: földrajzi és személynevek átvétele;
4. *betűszókölcsönzés*: leginkább szaknyelvben alkalmazzák őket;
5. *hangalakkölcsönzés és visszakölcsönzés*: olyan hangalakú szavak kölcsönzése, amelyekhez hasonlatos már van az átvevő nyelvben úgy hangalak, mint jelentés szempontjából;

6. *áljövevénytörzsek és szerkezetek*: olyan meghonosodott összetett szók vagy szó szerkezetek, amelyeknek ugyan idegen a hangalakja, viszont nem igazi kölcsönzések, mivel az adott nyelvben nem létezik a szó abban a hangalakban.

Az indirekt átvétel formái pedig a következők:

1. *jelentéskölcsönzés*: „az a jelenség, amelyben egy nyelvi jel egy vele ekvivalensnek minősített más nyelvi jel többértelmű jelentésszerkezetének mintájára lesz hasonlatos” (Benő 2008: 33);
2. *tükörszavak, tükörkifejezések*: olyan szavak, szó szerkezetek, amelyek más nyelvi szavak mintájára alakulnak ki fordítás során;
3. *indirekt frazémakölcsönzések, vándorszólások, jövevénytörzslások*: szólások, közmondások, szállóigék fordítása honosodik meg a magyarban;
4. *stílus-kölcsönzés*: egy bizonyos nyelvváltozatban egy lexikai elem stílusa megváltozik egy másik nyelv hatására;
5. *hiperpurizmus*: az idegenszó kényszeres kerülése a beszédben új szóalkotásokhoz vezet;
6. *hibrid kölcsönszavak és hibrid szerkezetek*: a direkt és indirekt kölcsönzési módok valamely kevert változata.

Az internet hatására kölcsönzött szavak és kifejezések közül majdnem minden fentebb felsorolt kategóriára találunk példát. Azonban, hogy ezek közül mi honosodik vagy honosodott meg a magyar nyelvben, az nem a véletlen kérdése, hiszen az idegen eredetű elemek csak akkor honosodnak meg egy átvevő nyelvben, ha annak használata motivált, azaz nincs rá más lexéma az átadó nyelvbe, vagy a meglévő lexéma és az idegen nyelvű szinonima között jelentéshasadás megy végbe.

1.4 Veszélyben a magyar nyelv?

A magyar nyelv folyamatosan új kölcsönelemekkel gazdagodott és gazdagodik ma is. Az évszázadok során több nyelvvel is kapcsolatba került a magyar nyelv, olyan nyelvekkel, mint például a német, szláv, török vagy román, amelyekből számos szót vett át, és ezzel gazdagodott a magyar szókincs. Az első angol jövevénytörzszavak megjelenése a 18. századra vezethető vissza. A magyar reformkor olyan jeles képviselői, mint Széchenyi István vagy Wesselényi Miklós angliai utazásaik során és után közzétett írásaikkal sok angol szót közvetítettek a magyar olvasók számára. A 19. század második felében jelennek meg az első magyar nyelvű tudósítások Észak-Amerikáról (Fazakas 2007: 184). Ezek mind olyan írások, amelyek számos angol szó

kölcsönzését tették lehetővé. Azóta folyamatosan kerülnek be angol szavak anyanyelvünkbe, többnyire más nyelvek közvetítésével. A 20. század második felétől azonban tömegesen áramlanak be az angol szavak és kifejezések a magyarba. A jelenség legfontosabb okait már fentebb említettem, a lehetséges következményeket azonban csak megjósolni lehet, és ennek kapcsán a vélemények nagyon megoszlanak.

A közvélemény szerint az angol nyelvi hatás aggodalmakra ad okot, károsítja a magyar nyelvet, sőt a legpesszimistábbak úgy vélik, hogy a világ 6000 nyelvéből csupán az a 40–50 nyelv fog fennmaradni, amelyekre a Microsoft-szoftverek és a Nokia mobiltelefonos menüit lefordítják. Ez a vélemény azért olyan érdekes, mert amikor egy felmérésben, egyetemisták körében arra a kérdésre keresték a választ, hogy „Elképzelhető-e, hogy az angol lesz a hivatalos nyelv Magyarországon?” a válaszadók 74,2%-a nemmel válaszolt és csupán 17,2% mondott igent, míg 8,6% bizonytalan volt (Károlyi 2011).

A jelenség a szakirodalomban is megosztja a véleményeket. A nyelvészek egy része aggodalommal figyeli, milyen gyorsan terjednek az anglicizmusok nyelvünkben. Dr. Stephanides Éva *Átkos anglicizmusok* című tanulmányában csak néhány példát sorol fel a jelenség rohamos terjedésének szemléltetésére, majd felszólítja a beszélőket a tudatos nyelvhasználatra: „Mi magyarok, akik más nyelveket beszélő szomszéd népekkel vagyunk körülvéve, több mint ezer évig sok nehézség és buktató után is megőriztük a magyar nyelvet. Nem szabad megengednünk, hogy most a globalizáció és a divat hatására az angломánia súlyos nyelvi károsodást okozzon” (Stephanides 2002).

Szintén az angol nyelvi hatás negatívumaira mutat rá Nyíri Kristóf a következő soraiban, ahol a problémára egy lehetséges megoldást is felvázol: „Miközben a beszélt – sőt az írott – magyar egyre inkább a világangol hatása alá kerül, és használói által egyre felszínebben értett keveréknyelvvé válik, a világangol elsajátítására a lakosság szélesebb köreiben nem kerül sor. Tört angol és keverék magyar egymást feltételezik; anyanyelvünk nem azáltal zagyválódik, hogy túl jól, hanem azáltal, hogy túl rosszul beszélünk angolul. (...) nem lehetséges-e, hogy az irodalmi magyart lassanként regionális nyelvjárások fogják helyettesíteni? Vagy éppenséggel a magyar irodalmi nyelv modernizálását kell helyénvaló célként kitűznünk – a magyar szókincsnek az információs társadalom igényei szerinti gazdagítását, létrehozva ezzel azt a lehetőséget, hogy a felsőfokú tanulmányok során az angol csak számottevően magasabb szinteken legyen elengedhetetlen –, s megteremtve az olyan innovatív tudományos miliók kialakulásának

lehetőségét, amelyben a magyar legalább mint második munkanyelv szerepet játszhatna? Alighanem ezen utóbbi stratégiát kellene választanunk” (Nyírit idézi Balázs G. 2007).

A pesszimista nézeteket pozitív nézőpontok ellensúlyozzák, hiszen vannak nyelvészek, akik nem gondolják azt, hogy az angol nyelvű kölcsönszavak megjelenése a magyar nyelv romlásához vagy akár kihalásához vezetne. Egy tanulmányban azt olvashatjuk, hogy a magyar nyelv már túlélte az új szavak hatását, hiszen török nyelvből már a honfoglalás előtt is kölcsönöztünk, ezt követte az erőteljes szláv hatás, amely a Kárpát-medencében tette próbára nyelvünket. Később 150 évig, míg az Oszmán Birodalom része volt az ország, újabb török nyelvi hatással küzdött meg, amelyet a latin és a német nyelv hatása váltott fel a Habsburg Birodalom ideje alatt. „Nem a nyelvünk fokozatos anglicizálódása miatt kellene aggódnunk, inkább amiatt, hogy nyelvünk a személyes élet főbb területeiről eltűnhet.” Ennek elkerülése végett egyszerűen csak használni kell a nyelvet (Simon–Lendvai–Németh–Olaszy–Vicsi 2012: 2).

Bölcskei Andrea a magyar nyelv rugalmasságára hívja fel a figyelmet, amikor kiemeli, hogy csupán azok az angol kifejezések épülnek be a magyar nyelvbe jövevénytípusként, amelyeknek a beszélők valamilyen funkciót tulajdonítanak. Ha az új szónak sem az értelme, sem a stiláris értéke nem különbözik az anyanyelvi kifejezéstől, alig van esélye beépülni a magyar nyelvbe. Hiszen ezt figyelhetjük meg a történelem során átvett más jövevénytípusok esetében is (Károlyi 2011).

Bódi Zoltán nemcsak a vészjóslatokat igyekszik elhessegetni, hanem azt is kiemeli, hogy a szókölcsonzés nem más, mint egy természetes nyelvi folyamat, és azt mondja, hogy „Nem szabad az idegen szavak ellen küzdenünk, az idegen kifejezések új ismereteket, műveltséget hoznak nyelvünkbe és kultúránkba” (Bódi 2004b: 245).

1.5 A digitális kommunikációs eszközök hatása a tizenévesek nyelvhasználatára – néhány korábbi kutatás eredménye

A digitális kommunikációs eszközöknek a diákok nyelvhasználatára kifejtett hatását több nyelvész is vizsgálta már. A teljes szakirodalom áttekintése egy külön dolgozatot követelne meg. Azonban példaként megemlíteném Buda Zsófia kutatását, aki egy tanulmányában (2011) arról számol be, hogy a fiatalok nyelvi kifejezőképességét jelentősen befolyásolja az, hogy mennyi időt töltenek számítógépezéssel, illetve milyen gyakran használják a különböző csevegő fórumokat. A csevegő fórumok gyakori használata egy teljesen új nyelvhasználatot alakított ki a diákok körében. Egy olyan nyelvhasználatot, amely természetesen a gyorsaság igényének igyekszik

eleget tenni, éppen ezért rövid és egyszerű szavakat alkalmaz, sok rövidítést és hiányos mondat szerkesztést. Mindezek gyakori alkalmazása nagy valószínűséggel a diákok kifejezőképességének a rovására megy, és ez a jelenség az írott hivatalos vagy iskolai fogalmazásainak nyelvhasználatában is tetten érhető (Buda 2011).

Egy másik tanulmányban Laczkó Mária (2007) arról számol be, hogy a középiskolások spontán és irányított spontán beszédében igen nagy számban jelennek meg igénytelenebb stílusra utaló elemek. A tanulmány 600 kifejezés szótani vizsgálatát mutatja be, amelyből 464 a mindennapi beszédből és 136 az internetes kommunikációból származott. A gyűjtött szóanyag azt mutatja, hogy a diákok, sok témakörben, előszeretettel használnak angol nyelvi szavakat magyar toldalékolással. Laczkó Mária az idegen szavak gyakori alkalmazásáért a televíziót, a filmeket, a reklámpart és a szórakoztató ipart okolja. Ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a napjainkban egyre erőteljesebben terjedő internetes kommunikáció teremtette nyelv a középiskolások szóbeli megnyilatkozásaira és írott munkáira egyaránt nagy hatással van (Laczkó 2007).

Az internet és számítógép közvetítésével terjedő angol nyelvi hatás mértékének felmérése céljából kérdőíves kutatást végeztem általános és középiskolás diákokkal.

2. Angol kölcsönszavak vizsgálata a tizenévesek nyelvhasználatában

2.1 A felmérés bemutatása

2013 februárja és márciusa folyamán egy kérdőíves felmérést végeztem VII–XII. osztályos tanulókkal. A felmérés során a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. milyen formában terjedtek el az informatikai szakszókincs bizonyos kifejezései a diákok nyelvhasználatában: az eredeti angol kifejezéseket alkalmazzák (toldalékolva vagy esetleg magyar helyesírással), vagy ezek magyar megfelelőjét használják szívesebben;
2. milyen angol nyelvű szavakat és kifejezéseket ismernek és használnak az internetes kommunikációban, és ezeket milyen formában használják (angol helyesírással, magyar helyesírással, toldalékolva, esetleg hibrid szerkezetben).

A felmérésben három általános iskola és két középiskola diákjai vettek részt Marosvásárhelyről és környékéről (Szászrégen, Marosszentanna, Mezőpanit). A 196 megkérdezett diák közül 112 fiú (57,1%) és 84 lány (42,9%). A diákok lakhelyét tekintve sem nagy az eltérés az egyes kategóriák között, hiszen a válaszadók 35%-a városban, 25% községben és 40%-a kisebb falvakban lakik. A minta nem elég nagyszámú, tehát nem reprezentatív ahhoz, hogy általános érvényű következtetések levonására alkalmas legyen.

A diákok életkorát tekintve a felmérést VII–XII. osztályos tanulókra korlátoztam, abból a megfontolásból, hogy a VII. osztályosnál kisebb gyerekek böngészik ugyan az internetet, azonban még nem tudnak annyira tájékozódni a nagy információtömegben, mint nagyobb társaik. Illetve angol nyelvi tudásuk sem olyan fokú, mint a többieké, ezért nagyobb a valószínűsége annak, hogy ha alkalmaznak is angol szavakat nyelvhasználatukban, ezeket úgy vették át idősebb társaiktól, hogy nem is ismerik a pontos jelentését.

A megkérdezett diákok életkor szerinti megoszlását az 1. táblázatban foglaltam össze. Amint az alábbi táblázatból látható, a megkérdezett diákok zöme 14 (25,5%), 15 (20,9%) illetve 13 (18,9%) éves. Ezek a tanulók VII–IX. osztályosak. A 16–17 évesek a minta 20,9%-át képezik, illetve 18–19 évesek a hátralevő 11,8%-ot.

		Életkor			
		Gyakoriság	Százalék	Érvényes százalék	Felhalmozott százalék
Élet- kor	12.00	4	2.0	2.0	2.0
	13.00	37	18.9	18.9	20.9
	14.00	50	25.5	25.5	46.4
	15.00	41	20.9	20.9	67.3
	16.00	19	9.7	9.7	77.0
	17.00	22	11.2	11.2	88.3
	18.00	17	8.7	8.7	96.9
	19.00	6	3.1	3.1	100.0
	Total	196	100.0	100.0	

1. táblázat: A minta összetétele életkor szerint

A minta aránytalan megoszlása miatt az eredmények feldolgozása során nem tartottam célszerűnek az életkort elemzési szempontként figyelembe venni, hiszen az eredmények nagy valószínűséggel nem lennének reprezentatívak.

Az adatgyűjtés kérdőíves módszerrel történt. A felmérés során alkalmazott kérdőív (lásd melléklet) 36 kérdést tartalmaz. A diákok tanórai keretek közt (osztályfőnöki órán), az osztályfőnök és az én jelenlétemben válaszoltak a kérdésekre. A kérdőív kitöltésére 40 perc állt a rendelkezésükre.

A kérdéseket témájuk alapján négy csoportba oszthatjuk:

1. demográfiai adatok: életkor, lakhely, szülők anyanyelve és iskolai végzettsége;
2. számítógép és internethasználati szokások: hol és milyen gyakran használja a számítógépet/internetet, mennyi időt tölt a számítógép előtt, mire használja a számítógépet/internetet, milyen nyelvű operációs rendszert használ, milyen internetes oldalakat látogat, szülők hogyan viszonyulnak a számítógép használathoz, és mennyire engedik/tiltják ennek alkalmazását;
3. informatikai szaknyelv szókészletének használata: a felsorolt szavak közül ki kell választania, melyiket használja: az angol kifejezést, esetleg az angol szót magyar helyesírással vagy toldalékokkal, vagy a honosított magyar kifejezést;
4. az interneten terjedő angol kifejezések vagy rövidítések használata: az interneten végezhető műveletek, alkalmazások megnevezése illetve azok eredményei, valamint olyan kifejezések és rövidítések, amelyeket az internetes kommunikációban alkalmaznak.

A kérdőívben nyitott és zárt kérdések egyaránt megjelennek. A zárt kérdések elsősorban a demográfiai adatokra illetve a számítógép- és internethasználati szokásokra vonatkoznak. A nyelvi adatok gyűjtésére is alkalmaztam zárt kérdéseket. Ilyen kérdés például az, amely a számítógéppel kapcsolatos szakszavak alkalmazását kutatja (17. kérdés, lásd melléklet), vagy az

interneten végezhető műveletekkel kapcsolatos (24. és 26. kérdés), illetve a leggyakrabban alkalmazott rövidítések és betűszók (25. és 29. kérdés) alkalmazásának gyakoriságát hivatott felmérni.

A nyitott kérdések valamilyen leírást várnak el, amelynek során a válaszadók angol kifejezéseket is alkalmaztak. Ilyen jellegű kérdés például az, amelyben a kedvenc játékról kell leírást készíteni (15. kérdés), illetve amikor a szomszéd néninek kell elmagyarázni, hogy hogyan kell egy bizonyos programot használni (27. kérdés). Szintén egy nyitott kérdés (30. kérdés) ad alkalmat arra, hogy a diákok leírják azokat a rövidítéseket és betűszókat, amelyeket ők leggyakrabban alkalmaznak az internetes kommunikáció során.

A kérdőív zárt kérdéseinek nyelvi adatait nem véletlenszerűen választottam ki. Az informatikai szakszavak közül többnyire azokat emeltem ki, amelyek a köznyelvben is elterjedtek, hiszen nap mint nap alkalmazzák a diákjaim is. Az interneten terjedő kifejezések és rövidítések kiválasztása esetében nemcsak saját megfigyeléseire alapoztam. A kérdőív összeállítása előtt különböző blogokat, humorportálokat és közösségi oldalakat látogattam, illetve úgynevezett csetszótárakat¹ is böngésztem és kiválogattam azokat a kifejezéseket, illetve rövidítéseket és betűszókat, amelyekkel a leggyakrabban találkoztam. A nyitott kérdéseket azért is tartottam szükségesnek, mert a felmérést nem akartam csupán az általam gyűjtött nyelvi adatokra korlátozni.

2.2 Hipotézisek

A felmérés egyik kiinduló hipotézise az, hogy kontaktológiai szempontból ítélve a legtöbb kölcsönzött elem lexémakölcsönzés eredménye. Továbbá azt is feltételezem, hogy az átvételek nagy része még nem rendelkezik rögzült, általánosan elfogadott írásképpel, éppen ezért bizonyos lexémáknak több leírt változata is van.

Feltételezem, hogy vannak olyan külső tényezők, amelyek befolyásolják azt, hogy egy diák milyen gyakran alkalmaz kölcsönzött nyelvi elemeket. Ennek érdekében a felmérés eredményeit különböző társadalmi változók függvényében is elemezni fogom.

Az első hipotézisem az, hogy minél több időt töltenek a diákok online, annál több angol eredetű kifejezést használnak, mivel valószínűleg több oldalt látogatnak és több idegen szöveggel, kifejezéssel találkoznak. Ugyanakkor, minél többször találkoznak egy szóval vagy

¹ <http://hu.wiktionary.org/wiki/Függelék:Internetszleng>

kifejezéssel annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy megjegyzik, esetleg elkezdik használni, beépül a nyelvhasználatukba.

Második hipotézisem az, hogy a szavak használati gyakorisága eltérő értékeket fog mutatni fiúk és lányok nyelvhasználatában, hiszen más az érdeklődési körük, így valószínűleg nem ugyanazokkal a kifejezésekkel fognak gyakrabban találkozni.

A harmadik hipotézisem a lakhely szerinti megoszlás és a nyelvhasználat közötti összefüggésre vonatkozik: feltételeztem, hogy a városban lakó gyerekek gyakrabban használják az angol eredetű kölcsönszavakat, mint falun élő társaik, mivel őket az interneten kívül is több idegen hatás éri környezetükből.

A negyedik feltételezésem az, hogy az alkalmazott operációs rendszer nyelve is befolyásolja az alkalmazott angol szavak gyakoriságát, hiszen az a diák, akinek magyar nyelvű operációs rendszere van valószínűleg ritkábban fog a *desktopon* keresni valamit, mint az, akinek angol nyelvű az operációs rendszere.

2.3 Számítógép- és internethasználati szokások

A számítógép- és internethasználati szokások feltérképezését elsősorban a kutatás relevanciájának ellenőrzése céljából tartottam fontosnak. Ugyanakkor hasznos adatokkal szolgálhat különböző ok-okozati összefüggések feltételezésére.

A kérdőívekből kiderült, hogy a számítógép ma már egyre kevésbé számít luxuscikknek, sőt inkább azt állíthatjuk, hogy ma már legalább annyira népszerű, mint a televízió. Hiszen a felmérés során a diákok 96%-a azt válaszolta, hogy van otthon legalább egy számítógép, még akkor is, ha ezt meg kell osztani valakivel, például testvérrel vagy szülővel. A gyerekek 94,4%-a pedig otthonról internetezik. A diákok 92%-a napi rendszerességgel használja a számítógépet és 87,2%-a naponta internetezik. Arra a kérdésre, hogy mennyi időt töltenek el a számítógép előtt naponta a válaszok 30 perc és 11 óra között mozognak. A válaszok négy nagyobb kategóriába sorolva a következő értékeket mutatták: a diákok 12,8%-a alkalmanként legalább 1 órát tölt a számítógép előtt, 49,4%-a 2–3 órát, 22,5%-a 4–5 órát és 15,3%-a több mint 6 órát tölt el számítógépezéssel.

A használati gyakoriság mellett érdemes megnézni azt is, hogy mire használják a számítógépet, hiszen ez is nagymértékben befolyásolja az idegen szavak kölcsönzésének lehetőségét. A kérdőívekből kiderült, hogy a diákok a számítógépet elsősorban internetezésre (139 válasz) továbbá információk gyűjtésére (112 válasz), azaz házi feladatok megoldására, és

játékokra (119 válasz) alkalmazzák. Ezt követi a zenehallgatás és filmnézés és elenyésző számban (összesen 4 válasz) találkozunk az angol tanulással is.

Érdekes módon az internetezést és az információgyűjtést legtöbbször szétválasztják, annak ellenére, hogy az információkat is többnyire az internetről gyűjtik. Ez azért jellemző, mert arra a kérdésre, hogy mire használják az internetet a leggyakoribb válasz (134 esetben) a kapcsolattartás és ismerkedés volt. Tehát az internetezést elsősorban a kapcsolattartással és ismerkedéssel hozzák összefüggésbe. Az internet további népszerű alkalmazásai az információgyűjtés (113 válasz), zenehallgatás (106 válasz), játék (103 válasz), filmnézés (96 válasz) és ritkán ugyan de a vásárlás is (20 válasz).

A diákok által látogatott oldalak természetesen internethasználati szokásaikat tükrözik. A megkérdezettek közül 150 diáknak (76,53%) van Facebook oldala, és természetesen ez a leggyakrabban látogatott oldal. Az oly népszerű Facebook oldalt a Youtube követi, és harmadik helyet kapott a Google. Ezeken kívül a diákok különböző hír- (főleg sport) és humorportálokat látogatnak, illetve nagyon sok játékos oldalt. Ha a megkérdezettek nagy része magyar Facebook oldalt is alkalmazna, a többi említett oldal többnyire angol nyelvű, így a vizuális nyelvi inger mint kölcsönzési motiváció itt nagyon nagy szerepet játszik (Benő 2008: 182). És természetesen minél gyakrabban látogatják ezeket az oldalakat, minél többször vannak kitéve a vizuális nyelvi ingernek, annál nagyobb a kölcsönzés valószínűsége.

A vizualitás motiváló szerepe a szókölsönzésben egyre nagyobb teret fog hódítani a jövőre nézve, hiszen az internet használata a legtöbb diák számára ma már alapvető szükségletté vált. Ezt a számítógép előtt eltöltött hosszú órák száma is bizonyítja. Ugyanakkor az is, hogy a diákok 93,4%-a hiszi azt, hogy létezik internetfüggőség és a megkérdezettek 35%-a azt állítja hogy legjobb esetben egy hétig bírná ki internet nélkül, de lehet, hogy még addig sem. És ami a szülők hozzáállását illeti, a diákok 85,2%-a azt mondta, hogy korlátlan időt tölthet online, hiszen a szülei nem tiltják meg ezt.

Ezek a meglepően magas értékek azt bizonyítják, hogy a kutatás nem alaptalan, jogosan vetődik fel a kérdés, hogy a számítógép és internet ilyen mértékű térhódítása mennyire befolyásolja az angol szavak terjedését a tizenévesek nyelvhasználatában.

2.4 A nyelvi adatok gyakorisági vizsgálata

A következőkben a felmérés során használt kérdőívnek azokkal a kérdéseivel foglalkozok, amelyeknek célja a nyelvi adatok gyűjtése volt. Először a zárt kérdésekre kapott nyelvi adatok gyakorisági megoszlása kerül bemutatásra, majd ezt követően a nyitott kérdések elemzése.

A számítógépes kifejezéseket felmérni hivatott kérdés a kérdőívben 17. kérdésként szerepel (lásd melléklet). A felsorolt válaszlehetőségek között elsősorban az angol és a meghonosodott magyar kifejezést tüntettem fel. Három helyen a román kölcsönszót is besoroltam (*kalkulátor*, *ekrán*, *boxa*), mivel használati gyakoriságuk nem hagyható figyelmen kívül, illetve ahol már talákoztam az angol szó kiejtett formájának magyar helyesírással rögzített alakjával (*kompjuter*, *fájl*, *szörcs*), azt is feltüntettem. Csupán az „*USB*, *stick*, *flash*, *pendrive*” esetében nincs magyar megfelelő a választási lehetőségek között, mivel még nincs rá a köznyelvben elterjedt magyar kifejezés. A felsorolt négy szó közül csak az első betűszó fordítására bukkantam rá egy online informatikai szakszótárban², ahol ez állt: *universal serial bus* – *univerzális soros sín*. Ezt a kifejezést azonban nem tüntettem fel, mivel nem terjedt el a nyelvhasználatban.

A használati gyakoriságuk értékei alapján a szavakat három csoportba osztottam úgy, hogy az angol kifejezés előfordulási gyakoriságát vettem alapként. Szintén ide soroltam azokat az angol szavakat, amelyeknek magyar helyesírású változatát is feltüntettem, mivel ezek használata is azt bizonyítja, hogy egyes nyelvhasználók az idegen szót szívesebben alkalmazzák, mint a magyar megfelelőjét.

0% - 40% gyakoriság	41% - 60% gyakoriság	61% - 100% gyakoriság
<i>computer</i>	<i>mouse</i>	<i>monitor</i>
<i>printer</i>	<i>file+fájl</i>	<i>USB, stick</i>
<i>background</i>	<i>level</i>	<i>desktop</i>
<i>browser</i>	<i>search+szörcs</i>	<i>driver</i>
<i>speaker</i>	<i>sign out</i>	<i>hard disc+hard</i>
		<i>restart</i>
		<i>delete</i>
		<i>refresh</i>

2. táblázat: A számítógéppel kapcsolatos szavak használati gyakorisága az adatközlők önértékelése alapján

² <http://www.vidra.info/linux/index.php?modul=szotar>

A fenti táblázatból látható, hogy a felsorolt kifejezéseknek majdnem felénél (azaz 18-ból 8-at) a diákok gyakrabban használják az angol eredetű kölcsönszót, mint magyar megfelelőjét, illetve további öt kifejezés majdnem egyforma gyakorisággal fordul elő idegen szóval és magyar megfelelőjével. Csupán öt olyan szó van, amelyet a válaszadók az esetek többségében magyarul használnak.

Az internettel kapcsolatos kifejezések használati gyakoriságára a kérdőív 24. kérdésével kerestem a választ (lásd melléklet). A kérdésben felsorolt kifejezéseket nem véletlenszerűen választottam. A kérdőív összeállítása előtt különböző hír- és humorportálokat, blogokat és Facebook oldalakat látogattam. Az olvasottak alapján kiválasztottam azokat a szavakat, amelyek többször is előfordultak. A kérdésben felsorolt szavak leginkább interneten végezhető műveleteket, alkalmazásokat (pl. *postol* 'közzétesz', *instalál* 'számítógépre programot telepít', *kommentel* 'megjegyzést fűz valamihez') vagy azok eredményeit (pl. *e-mail* 'elektronikus levél', *friend request* 'baráti felkérés') nevezik meg.

A vizsgált szavak és kifejezések előfordulási gyakoriságát az alábbi táblázatban (3. táblázat) foglaltam össze úgy, hogy ismét az angol eredetű kifejezést vettem alapként. A magyar helyesírású angol kifejezést az angollal együtt tüntettem fel, mivel a magyaros helyesírás még nem rögzült és a diákok sem használják következetesen. Kiemelném azonban a *profil*³ és a *kommentál*⁴ szavakat, amelyeket az angol kifejezés magyaros helyesírásaként tüntettem fel ugyan, de már rég használjuk a magyar nyelvben. Mégis a besorolást olyan értelemben találtam helyénvalónak, hogy e szavak használatának oka ebben a beszédhelyzetben nem más, mint az idegen szóhoz hasonló hangalakjuk, és mindkét szónak az angol nyelvű kifejezés hatására a beszélők új jelentést tulajdonítottak.

³ *Profil*: 'arcél <oldalnézetből>', 'keresztiszelvény', 'üzem, intézmény arculata, feladatköre': a tankönyvkiadás nem tartozik cégünk profiljába. – profilíroz: 'kialakítja az üzem termelési arculatát'. Francia szó, mely német közvetítéssel került nyelvünkbe, forrása az olasz *profilo* ('vázlat, körvonal') a pro- ('elő') és filo ('szál, vonal') elemekből, az utóbbi a latin *filum* folytatója.

⁴ *Kommentál*: 'magyaráz, értelmez, megvilágít <híreket, szöveget>'. – kommentár: 'magyarázat, értelmezés <szóban vagy írásban>'. – kommentátor: 'hírmagyarázó', 'szövegmagyarázat szerzője'. Nemzetközi szócsalád a latin *commentari*, *commentatus*, tkp. *con-mentari* ('megfontol, tanulmányoz, fogalmaz') ige alapján, amely a *comminisci*, *commentus* ('kigondol') gyakorító származéka, valamint a *commentarius* ('feljegyzés, napló') szóból, ezek elemei a *con-* ('össze, együtt') előtag és a *memini* ('rágondol, emlékszik') ige. Lásd még *memória*, *mementó*.

0%-40% gyakoriság	41%-60% gyakoriság	61%-100% gyakoriság
<i>Kaptam egy friend requestet</i>	<i>Dislike(ol)+diszlájkol</i>	<i>Like(olom)+ Lájkolom</i>
<i>True story</i>	<i>Sign out</i>	<i>Chatelek+ Csettelek</i>
<i>download</i>		<i>Smiley+szmájli</i>
<i>Apps+appok</i>		<i>Postol+ posztol</i>
		<i>Profile+ profil</i>
		<i>e-mail</i>
		<i>Kommentelem+kommentálom</i>

3. táblázat: Az internettel kapcsolatos szavak használati gyakorisága az adatközlők önértékelése alapján

A fenti táblázatból kiderül, hogy a válaszadók a felsorolt kifejezések felénél (14-ből 7-et) gyakrabban használják az angol eredetű kifejezést, vagy esetleg annak magyaros helyesírását, mint az anyanyelvi megfelelőt. További két kifejezést a magyar megfelelőjével majdnem egyforma arányban alkalmaznak, illetve négy olyan kifejezés is van, amelyet inkább anyanyelven használnak a diákok.

Az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók használatának gyakorisága a 25. kérdés (lásd melléklet) válaszaiból derült ki. Akárcsak az előző kérdés esetében, a feltüntetett betűszók és rövidítések nem véletlenszerű választás eredményei. Ezekkel a nyelvi adatokat főleg Facebook oldalakon és humorportálokon találkoztam. A diákok feladata ennél a kérdésnél az volt, hogy leírják, mit jelentenek ezek a rövidítések. A kérdés megfogalmazása így nem zárja ki az angol kifejezés feltüntetését sem, illetve annak magyar fordítását sem. A kérdésben szereplő betűszók és rövidítések ismeretéről kapott válaszok gyakoriságát az alábbi táblázat foglalja össze:

Nyelvi adat	Angol megfelelő	Magyar fordítás	Hibás megfejtés	Nem ismeri
OMG (<i>Oh my God</i>)	60%	12%	2%	26%
BRB (<i>Be right back</i>)	34%	13%	4%	49%
DND (<i>Do not disturb</i>)	36%	25%	5%	34%
BFF (<i>Best friends forever</i>)	52%	12%	0%	36%
Tnx (<i>Thanks</i>)	50%	16%	1%	33%
WOW (<i>World of Warcraft</i>)	25%	2%	23%	50%
YOLO (<i>You only live once</i>)	13%	0%	3%	84%

4. táblázat: Betűszók és rövidítések ismeretének gyakorisága az adatközlők önértékelése alapján

A fenti táblázatból kiderül, hogy az utolsó betűszó kivételével mindegyiket a kérdezetteknek legalább a fele alkalmazza akár úgy, hogy ismeri annak jelentését, akár úgy, hogy hibás jelentést tulajdonít neki. A betűszók ismeretét tekintve a legnagyobb gyakorisági értékek az *OMG* ('Én Istenem'), a *Tnx* ('köszí') és a *BFF* ('legjobb barátok mindörökre') esetében tapasztalhatók. Ugyanakkor a kérdezettek többsége ezeket a betűszókat az angol kifejezéssel magyarázták gyakrabban és a hibás megfejtések aránya itt a legkisebb. A *YOLO* ('csak egyszer élsz') bizonyult a legkevésbé ismertnek, illetve a *WOW*.

Az utolsó olyan zárt kérdés, amely nyelvi adatokat tartalmaz a 29. (lásd melléklet). Ez a kérdés csetszövegekben alkalmazott rövidítésekre és betűszókra vonatkozik. A nyelvi adatokat ez esetben egy csetszótárból⁵ válogattam. A megkérdezettek meg kellett jelöljék azokat a rövidítéseket, amelyeket ismernek és azok megfejtését is fel kellett tüntetniük. Ezt a kérdést azonban egy szűrő kérdés is megelőzte, amely arra kérdezett rá, hogy szoktak-e csettelni. Így kiderült, hogy a felmérésben részt vett diákok 62,8%-a rendszeresen csettel, 28,6%-a csak ritkán és 8,7%-a egyáltalán. A következő táblázatban a kérdezett kifejezések ismeretének gyakoriságát tüntettem fel.

Nyelvi adat	Ismerik	Nem ismerik
ASAP (<i>As soon as possible</i>)	14%	86%
avatar (<i>Egy személy interneten használt arcképe, általa beállított azonosító kép</i>)	56%	44%
BBS (<i>be back soon</i>)	9%	91%
bb (<i>bye-bye</i>)	24%	76%
bug (<i>hiba, rendellenesség</i>)	35%	65%
cheat (<i>csalás, általában játékban</i>)	55%	45%
CU (<i>see you</i>)	10%	90%
HAND (<i>Have a nice day</i>)	18%	82%
IDK (<i>I don't know</i>)	23%	77%
msg me (<i>message me</i>)	44%	56%
rlz (<i>release</i>)	15%	85%
y so srs (<i>Why so serious?</i>)	22%	78%
GG (<i>Good game</i>)	26%	74%
gn (<i>Good night</i>)	12%	88%

5. táblázat: Csettelésben alkalmazott szavak, rövidítések és betűszók gyakorisága az adatközlők önértékelése alapján

⁵ <http://hu.wiktionary.org/wiki/Függelék:Internetszleng>

A fenti táblázatból kiderül, hogy az általam megkérdezett diákok nagy része nem ismeri a fenti szavakat, rövidítéseket és betűszókat. Csupán három esetben találkozunk kiemelkedő gyakorisági értékkel: *avatar* ('azonosító kép', 56%), *cheat* ('csalás', 55%) és *msg me* ('üzenj nekem', 44%). Ha a diákok által leírt jelentéseket is megvizsgáljuk, kiderül, hogy míg az *avatar* és a *msg me* kifejezések jelentését ismerik, addig a *cheat* kifejezést gyakran (23%) összetévesztik a hasonló helyesírású *chat* ('társalgás') kifejezéssel.

Az elemzett kérdés gyakorisági értékei azt bizonyítják, hogy a megkérdezett diákok alig ismerik a kérdőívben feltüntetett kifejezéseket. Ebből azonban nem következik az is, hogy a diákok ilyen ritkán alkalmaznak angol kölcsönszavakat csettelés során. Ilyen jellegű következtetések levonására a 30-as kérdés (lásd melléklet) alkalmas, amelynél a diákok az általuk alkalmazott rövidítéseket tüntették fel. Feltételezem azt, hogy a válaszadók nem tüntették fel az összes általuk alkalmazott rövidítést, azonban valószínűleg azokat jegyezték le, amelyeket gyakrabban alkalmaznak. A kérdőívekben összesen 82 különböző rövidítést és betűszót jegyeztek le. A 82-féle nyelvi adat összesen 482 alkalommal fordult elő. A kérdezettek majdnem minden rövidítés után zárójelben feltüntették a jelentést is, így könnyen el lehetett dönteni, hogy a rövidítés vagy betűszó alapját képező kifejezés milyen nyelven van. Így kiderült, hogy az összegyűjtött nyelvi adatok közül 41 angol nyelvű (50%), 33 magyar nyelvű (40%), 7 román nyelvű (9%) és 1 hibrid (1%), azaz magyar és angol szóösszetétel.

További két kérdés hivatott még arra, hogy a diákok beszédében alkalmazott angol kölcsönszókat feltérképezze. A megkérdezettek mindkét esetben rövid leírást kellett készítsenek.

A 15. kérdésnél (lásd melléklet) rövid leírást kellett készíteni a kedvenc számítógépes játékról. A válaszok 66%-ában semmilyen angol nyelvű kifejezés nem fordult elő, azonban a maradék 34%-ban volt: 18-féle angol kifejezést találtam összesen 39 alkalommal előfordulni.

A 27. kérdésnél (lásd melléklet) arról kellett leírást készíteni, hogy hogyan magyarázná meg a szomszéd néni, hogy egy bizonyos számítógépes programot hogyan kell alkalmazni. Ez a kérdés azért olyan érdekes, mert a megadott helyzet megkívánja azt, hogy a számítógépes program használati útmutatása során lehetőleg ne alkalmazzanak angol kifejezéseket, mivel a szomszéd néni nem tud angolul. Mégis a rövid magyarázatokban 31 különböző angol nyelvű kifejezéssel találkoztam, összesen 121 alkalommal. Tehát a válaszadók 39%-a alkalmazott legalább egy idegen kifejezést a magyarázat során.

A fent bemutatott gyakorisági értékek azt bizonyítják, hogy számos olyan angol kölcsönszó vagy kifejezés van, amelyet a mai tizenévesek szívesen használnak. Köztük olyan

kölcsönelem is akad, amelyet a magyar megfelelőjével szemben gyakorta előnyben részesítenek. A csetszövegekből származó rövidítések ismeretének alacsony értékei azt bizonyítják, hogy a diákok nyelvhasználatában elterjedő idegen elemek nem tekinthetők általánosnak, olyan értelemben, hogy amit az internetes csetszótárban a leggyakrabban alkalmazott rövidítésként tüntettek fel, a vizsgálat során nem bizonyult olyan széles körben elterjedtnak, mivel a kérdezettek más kölcsönelemeket alkalmaznak gyakrabban.

2.5 Az angol kontaktusjelenségek osztályozása

Az elméleti részben (lásd 1.3 alfejezet) utaltam már arra, hogy minden olyan nyelvi jelenséget, amely egy másik nyelv hatására jelenik meg az átvevő nyelvben kontaktusjelenségnek nevezünk. A kontaktusjelenségek lehetnek direktek, amennyiben egy új lexéma kerül az átvevő nyelvbe, illetve indirektek, amikor csupán jelentésmódosulás történik valamely idegen nyelvi elem hatására. Az általam vizsgált nyelvi adatok között direkt és indirekt kontaktusjelenségek egyaránt fellelhetők.

A direkt átvétel formái közül a nyelvi adatokban számos lexémakölcsönzés, szó szerkezet kölcsönzés és betűszókölcsönzés szerepel.

A **lexémakölcsönzés** során tulajdonképpen szókölsönzés történik, vagyis az átvevő nyelv egy új szóval gazdagodhat, amennyiben az meghonosodik a nyelvben. A kérdőív zárt kérdései közül a 17. és 24. kérdésekben (lásd melléklet) majdnem kizárólag csak lexémakölcsönzések szerepelnek. Olyan elemekkel találkozunk itt, mint: *delete* ‘törlés’, *restart* ‘újraindítás’, *mouse* ‘egér’, *instalálni* ‘számítógépre programot telepít’, *profile*, *postol* ‘közzétesz’, *stb.* A nyitott kérdések esetén a két leírásban (15. kérdés, 27. kérdés, lásd melléklet) is talákoztam kölcsönzött lexémákkal: *pl. online* ‘számítógéphez/internethez csatlakozva’, *enter* ‘belépés’, *desktop* ‘munkafelület a számítógépen’, *avatar*, *search* ‘keresés’, *manager* ‘menedzser’, *messenger* ‘társalgásra alkalmas program’, *password* ‘jelszó’, *multiplayer* ‘többjátékos mód’, *timeline* ‘idővonal’ *stb.*

A direkt átvétel során kölcsönzött lexémák hangalakja általában módosul, olyan értelemben, hogy hozzáigazodik az átvevő nyelv elemeinek megszokott hangszerkezetéhez. Ez a folyamat a korábbi századokban kölcsönzött angol szavak esetén már megtörtént, mint például a *menedzser* vagy a *futball* kölcsönzők esetében. Mégis, a nyelvi adatok arról árulkodnak, hogy amennyiben a diákok angol nyelvű kontextusban találkoznak ezekkel a szavakkal, elbizonytalanodnak írásmódjukat tekintve, ezért a válaszok között szerepelt a *menedzser* mellett a

manager is, a már meghonosodott hangalakkal rendelkező *futball* lexémát viszont csak a következő két változatban jegyezték le: *football* és *football*.

Az új lexémakölcsönzések esetében a hangalak módosulás még folyamatban van, éppen ezért az írásmódjuk nem egységes és a diákok válaszaiban számos változattal találkoztam. A különböző változatok a magyar illetve angol helyesírás között ingadoznak, illetve a toldalékolás esetén gondot okoz az, hogy a kiejtett és leírt angol szó közötti különbség miatt sok esetben nehéz eldönteni, hogy milyen toldalék illeszthető hangrendi szempontból az adott lexémához. A következőkben néhány példát sorolok fel azokra a lexémákra, amelyeknek több írott változatával is találkoztam a nyitott kérdések válaszaiban:

- chat ‘társalgó program’: *chatelni, chatre, chaton, chatalésre, chattelni, chetelni, chet, cshetelésre, chetten, cshetelni*;
- mouse : *mouse, mausz*;
- messenger : *messen, messzre*;
- password: *passwordot, pasword, paszvordot*;
- e-mail: *e-mailt, emailcímet, e-mailezésre, e-mail-ozni, email-et*.

A kérdőív zárt kérdéseiben is tüntettem fel magyar helyesírással olyan lexémákat, amelynek ezzel a változatával találkoztam már valahol. A válaszokból kiderült, hogy vannak olyan szavak, amelyeket már elég gyakran rögzítenek magyar helyesírással *pl. instalálni* (75%), *posztol* (59%), *szmájli* (‘mosolygós’, 41%), *fájl* (‘adatállomány’, 33%), *lájkol* (‘kinyilvánítja tetszését’, 23%). Viszont akadnak olyan lexémák is amelyeket ritkábban írnak magyar helyesírás szerint: *pl. diszlájkol* (‘kinyilvánítja nemtetszését’ 18%), *kompjuter* (‘számítógép’, 7%), *szöracs* (‘keresés’, 1%).

A direkt átvétel másik formája a **szó szerkezet kölcsönzés**. Erre a kölcsönzési formára csupán két példa akad a vizsgált nyelvi adatbázisban: *friend request* és *true story* (‘igaz történet’). A felmérés során kiderült, hogy használati gyakoriságukat tekintve ez utóbbi kifejezést a megkérdezettek 39%-a részesítette előnyben magyar megfelelőjével szemben, míg az előbbi kifejezést a résztvevők 27%-a használja gyakrabban magyar megfelelőjéhez viszonyítva.

A direkt átvétel harmadik formája, amely az általam vizsgált nyelvi adatok között megjelenik a **betűszókölcsönzés**. Erre számos példát lehet felsorolni a zárt kérdésekből (*OMG*, *DND* ‘ne zavardj’, *BRB* ‘mindjárt jövök’, *WOW*, *YOLO*, *GG* ‘jó játék volt’ *stb.*) azonban a diákok válaszaiból összegyűjtött betűszók száma sem elhanyagolható. A 41 angol nyelvből kölcsönzött betűszó közül a következők fordultak elő gyakrabban: *LOL* (*laugh out loud* ‘hangosan

felnevet'), *PAW* (*parents are watching* 'a szülők figyelnek'), *GJ* (*good job* 'szép munka volt'), *WTF* (*welcome to Facebook* 'üdvözöllek a Facebookon'), *HF* (*have fun* 'jó szórakozást'), *AFK* (*away from keyboard* 'nem vagyok számítógép közelben'). A kölcsönzött betűszó hibrid szerkezetben is megjelenhet úgy, hogy a szerkezet első eleme a betűszó, a második pedig az átvető nyelv lexémája. Erre a jelenségre csupán egy esetet találtam: az *ID-cím* (ID 'azonosító').

Az indirekt átvétel több formájával is találkoztam a diákok válaszaiban. Az indirekt átvétel első formája a **jelentéskölcsönzés**. „Jelentéskölcsönzésnek tekinthető az a jelenség, amelyben egy nyelvi jel egy vele ekvivalensnek minősített más nyelvi jel többértelmű jelentésszerkezetének mintájára lesz használatos” (Benő 2008: 33). A felmérés során a következő jelentéskölcsönzési esetekkel találkoztam a diákok válaszaiban:

- *kommentál*, amelynek eredeti jelentése: 'magyaráz, értelmez, megvilágít <híreket, szöveget>'⁶ az angol *comment* 'megjegyzés, hozzászólás, magyarázat' hatására a 'megjegyzést tenni, hozzászólni valamihez, véleményt fűzni valamihez' értelemmel bővült;
- *Profil*, amelynek eredeti jelentése 'arcél <oldalnézetből>', 'keresztaszervény', 'üzem, intézmény arculata, feladatköre' az angol *profile* hatására az 'adatlap' jelentéssel bővül;
- *Karakter*, amelynek eredeti jelentése 'jellem', 'jelleg' az angol *character* hatására a 'személy' jelentéssel bővült.

A kérdőív nyelvi adatai között **hibrid szókölcönzésre** és **hibrid szószerkezetekre** is akadt néhány példa. A hibrid szerkezetekben a direkt és indirekt kölcsönzési módok keverednek, akár csak a következő példákban:

- *weboldal*, ahol a szóösszetétel első eleme direkt lexémakölcsönzés, második eleme pedig tükörfordítás;
- *le lodoljuk*, ahol a *le* igekötő tulajdonképpen a *down* fordítása, amelyet a direkt lexémakölcsönzés során is megőrzött a nyelvhasználó;
- *profilkép*, ahol az összetett szó első eleme jelentéskölcsönzés eredménye, a második pedig tükörfordítás;
- *webkamera*, ahol az összetett szó első eleme direkt lexémakölcsönzés, az összetétel második eleme ugyan szintén lexémakölcsönzés, a latin *camera obscura* ('sötétkamra')

⁶ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/>

önállósult első tagjából származik, azonban már régen meghonosodott a magyar nyelvben ‘fényképezőgép’, ‘filmfelvevő, videofelvevő készülék’ jelentésben⁷;

- *jó8 (jóeight)*, ahol az összetétel első tagja a magyar nyelv meglévő lexémája, a második elem viszont a magyar lexéma helyettesítése, tömörítése egy számjegy angol nyelven kiejtett hangsorába.

2.6 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága és a társadalmi változók

Egy fenti alfejezetben látható (2.4), hogy az angol kontaktuselemek alkalmazása a tizenévesek nyelvhasználatában a 29. kérdés (lásd melléklet) nyelvi adatait kivéve elég magas gyakorisági értékeket mutatott. A gyakorisági értékeket befolyásoló tényezők feltérképezése érdekében az említett kérdések eredményeit a következő társadalmi változók tükrében vizsgáltam meg:

1. a számítógép előtt eltöltött órák száma,
2. a résztvevők neme,
3. a résztvevők lakhelye,
4. az alkalmazott operációs rendszer nyelve.

Az említett 29. kérdés (lásd melléklet) elemzése ezúttal elmarad, mivel a kérdezettek zöme nem ismeri a kérdőívben feltüntetett betűszókat, rövidítéseket, így az elemzés még csak tájékoztató jellegű eredményeket sem nyújthat.

2.6.1 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága a számítógép előtt eltöltött idő szerint

A számítógéppel kapcsolatos kifejezések (17. kérdés, lásd melléklet) előfordulási gyakoriságát a számítógép előtt eltöltött idő függvényében vizsgálva azt vettem észre, hogy az egyes szavak előfordulási aránya legtöbbször jelentős mértékben eltér.⁸ Az eltérések 6% és 40% között mozognak a következő megoszlásban:

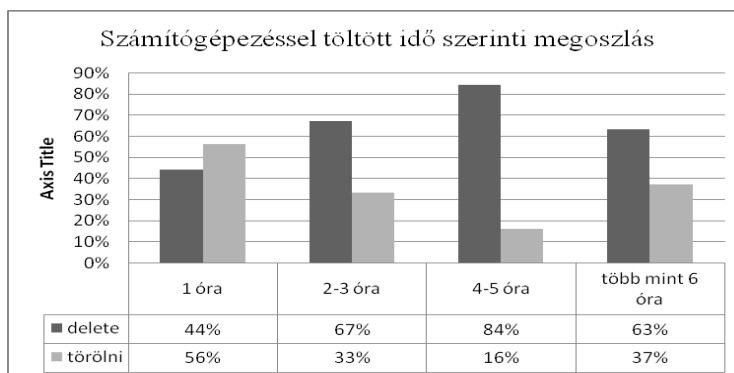
- a) 6–10%: *printer* ‘nyomtató’, *desktop*, *search*;
- b) 11–20%: *computer*, *monitor* ‘képernyő’, *mouse*, *level* ‘játékszint’, *background* ‘háttér’, *driver* ‘meghajtó’;

⁷ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/>?

⁸ Az értékek közötti eltérés tulajdonképpen egy kifejezés előfordulási gyakorisága közötti különbségek legmagasabb értéke.

- c) 21–30%: *file*, *USB*, *browser* ‘böngésző’, *speaker* ‘hangszóró’, *refresh* ‘frissítés’, *hard* ‘merevlemez’;
- d) 30% fölött: *sign out* ‘kijelentkezni’, *delete*, *restart*.

Az értékek közötti legnagyobb különbségeket (40%) a *delete* szó diagramja jelezte:

1. ábra: A számítógéppel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása a számítógépezéssel eltöltött idő függvényében

A diagramon látható, hogy míg azoknak, akik naponta 1 órát számítógépeznek csak 44%-a használja gyakrabban a *delete* szót, addig azoknak, akik napi 4–5 órát töltenek el a számítógép előtt 84%-a használja gyakrabban ugyanazt a szót.

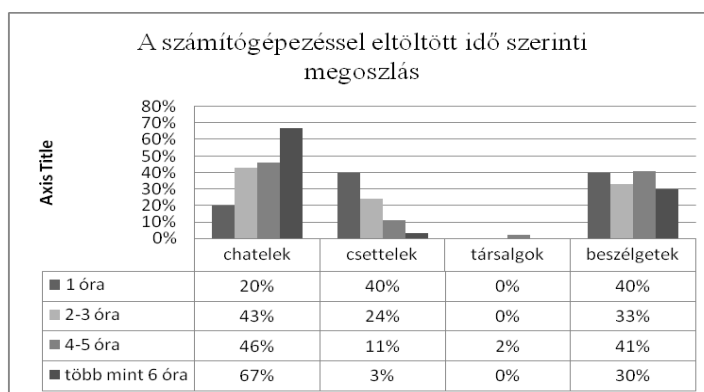
A számítógéppel kapcsolatos szavak gyakorisági diagramjait összehasonlítva megállapítottam, hogy az értékek közötti eltérések tendenciaszerűen változnak, hiszen a legtöbb esetben azok, akik 4–5 órát, illetve több mint 6 órát számítógépeznek naponta, gyakrabban alkalmazzák az angol nyelvű kifejezéseket, mint azok, akik legfeljebb 3 órát töltenek számítógépezéssel.

Az internettel kapcsolatos kifejezések (24. kérdés, lásd melléklet) előfordulási gyakoriságának értékeit a számítógép előtt eltöltött idő függvényében összehasonlítottam és jelentős különbségeket fedeztem fel. Az értékek közötti eltérések 20% és 47% között mozognak a következő megoszlásban:

- a) 20–30%: *profile*, *downloadolni* ‘letölteni’, *instalálni*, *e-mail*, *sign out*, *apps* ‘alkalmazások’;
- b) 31–40%: *like(ol)*, *kaptam egy friend requestet*, *smiley*, *true story*, *postol*;
- c) 40% fölött: *dislike(olom)*, *chatelek*, *kommentelem*.

A legnagyobb eltérés (47%) a *chatelek* kifejezés diagramja mutatja. Az alábbi diagramon látható, hogy a számítógép előtt eltöltött órák számának növekedésével folyamatosan növekedik a *chatelek* kifejezés gyakorisága 20%-ról 67%-ra. A magyar helyesírással rögzített *csettelek*

kifejezés gyakorisága pedig a számítógép előtt eltöltött órák számának növekedésével folyamatosan csökken 40%-ról 3%-ra.

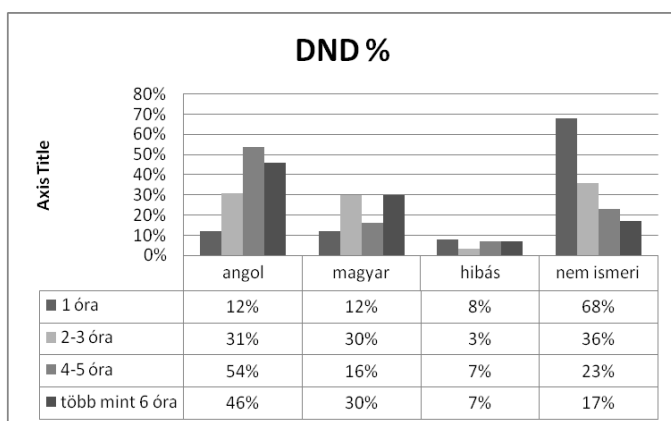
2.ábra: Az internettel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása a számítógépezéssel eltöltött idő függvényében

A számítógépezéssel eltöltött idő szerinti gyakorisági diagramok tendenciaszerű változást mutatnak. Egyértelműen látszik, hogy minden esetben, ha az angol kifejezést tekintjük kiindulópontnak, a szavak előfordulási gyakorisága arányosan növekszik a számítógép előtt eltöltött órák számának növekedésével.

Az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók (25. kérdés, lásd melléklet) használatának gyakoriságát a számítógép előtt eltöltött idő szerint vizsgálva azt tartottam szem előtt, hogy a meghatározott időintervallumba tartozó diákok milyen mértékben **nem ismerik** ezeket a nyelvi elemeket. Az értékek közötti eltérések 17% és 51% között ingadoznak:

- a) 17%–20%: *YOLO*.
- b) 21%–30%: *Tnx*, *BFF*, *OMG*.
- c) 30% fölött: *BRB*, *WOW*, *DND*.

A legnagyobb eltérést (51%) a *DND* betűszó diagramján tapasztaltam:

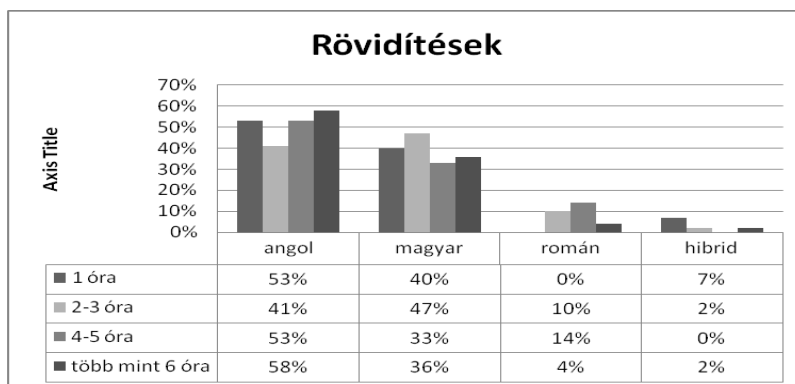

3.ábra: Az internetes kommunikációban alkalmazott betűszók és rövidítések gyakorisági megoszlása a számítógépezéssel eltöltött idő függvényében

A fenti diagramon látható, hogy azok a diákok ismerik a legjobban a *DND* betűszó jelentését, akik naponta akár több mint 6 órát töltenek számítógép előtt. A számítógép előtt eltöltött órák számának csökkenésével egyre növekedik azon diákok aránya, akik nem ismeri az említett betűszó jelentését.

Az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók diagramjait összehasonlítva tendenciaszerű változást tapasztaltam. Általában azok a diákok ismerik a legjobban a kérdésben megjelölt nyelvi elemeket, akik 4-5 órát töltenek a számítógép előtt, majd ezután következnek azok, akik több mint 6 órát számítógépeznek, azok akik naponta 2-3 órát és végül azok, akik naponta legkevesebb 1 órát szánnak szabadidejükből erre.

A diákok által csetszövegekben alkalmazott rövidítések és betűszók (30. kérdés, lásd melléklet) előfordulási gyakoriságát megvizsgáltam a számítógép előtt eltöltött idő függvényében. Az előzetes feltevésem természetesen az volt, hogy akik a legtöbb időt töltenek számítógépezéssel, azok alkalmazzák a legtöbb rövidítést, és valószínűleg ott találom a legtöbb angol kölcsőnelemet. Az eredmények meggyőzték a feltevésemet, ugyanis azok a diákok, akik naponta 2-3 órát számítógépeznek jegyezték le a legtöbb rövidítést. 58-féle nyelvi adat került elő ezekből a kérdőívekből és ezek összesen 243 alkalommal fordultak elő. Érdekes azonban, hogy bár a többi időintervallumban jóval kevesebb a rövidítések előfordulási száma, a rövidítések közötti angol kifejezések előfordulási aránya azonban alig tér el. Az alábbi diagramon látható, hogy az angol nyelvű rövidítések minden időintervallumban az 50%-hoz, vagyis az átlaggyakorisághoz közel állnak. Ebből arra lehet következtetni, hogy a számítógépezéssel eltöltött időtől függetlenül a diákok az általuk alkalmazott rövidítéseknek kb. felét angol nyelvből kölcsönzik.

4. ábra: Az adatközlők által alkalmazott különböző nyelvű rövidítések gyakorisági megoszlása a számítógépezéssel eltöltött idő függvényében

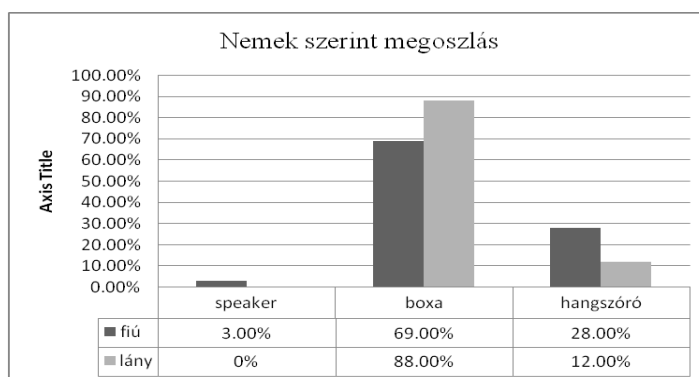
A kedvenc játékról készített leírások (15. kérdés, lásd melléklet) elemzése során kiderült, hogy a legtöbb angol kifejezést, vagyis 12-félét a 18-ból, azok a diákok alkalmazták a leírás során, akik naponta 2-3 órát számítógépeznek. Tehát akárcsak az előbbi kérdésnél, ez esetben sincs összefüggés az angol kölcsönszavak használatának gyakorisága és a számítógép előtt eltöltött idő között. Ugyanezt a következtetést lehet levonni a szomszéd néaninek elmagyarázott használati utasításból is (27. kérdés, lásd melléklet), hiszen itt is a legtöbb kölcsönelem, vagyis 26-féle szó a 31-ből azoknak a diákoknak a leírásában jelenik meg, akik naponta 2-3 órát számítógépeznek.

2.6.2 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága a résztvevők neme szerint

A számítógéppel kapcsolatos kifejezések (17. kérdés) előfordulási gyakoriságát nemek szerint összehasonlítva azt vettem észre, hogy a legtöbb kifejezés esetében a fiúk és a lányok válaszai között nincs olyan nagy különbség, mint a korábban elemzett szempont esetében. Itt az értékek közötti különbségek 1% és 19% között mozognak a következő megoszlásban:

- a) kevesebb mint 5%: *computer, printer, level, USB, desktop, search, browser, driver, restart, refresh;*
- b) 5–10%: *monitor, background, delete;*
- c) 11–20%: *mouse, file, speaker, sign out, hard disc.*

A gyakorisági értékek változása nem tendenciaszerű, azaz semmilyen szabályszerűséget nem tapasztaltam abból a szempontból, hogy egy bizonyos kifejezést miért éppen a lányok alkalmaznak gyakrabban idegen nyelven vagy anyanyelven. A legnagyobb eltérés (19%) a *speaker* szó használati gyakoriságánál jelentkezett. Az alábbi diagramon (5. ábra) látható, hogy a fiúk mindhárom kifejezést használják (*speaker* 3%, *boxa* 69%, *hangszóró* 28%), míg a lányok az angol szót teljesen mellőzik és csupán a román kölcsönszót (*boxa* 88%) és a magyar szót (*hangszóró* 12%) alkalmazzák. Érdekes azonban, hogy mégis a fiúk nyelvhasználatában jelenik meg gyakrabban a magyar nyelvű kifejezés.

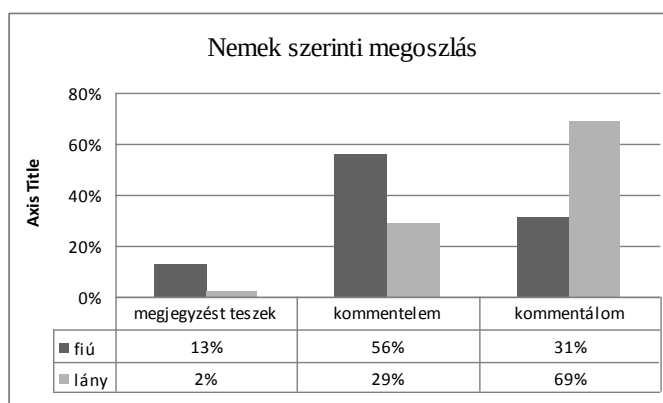

5. ábra: A számítógéppel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása nemek szerint

Az internettel kapcsolatos kifejezések (24. kérdés) nemek szerinti megoszlását tekintve a gyakorisági értékek közötti különbségek 1% és 23% között ingadoznak:

- a) 5%-nál kisebb: *smiley, instalálni, e-mail*;
- b) 5–10%: *kaptam egy friend requestet, true story, postol, sign out, apps*;
- c) 11–20%: *like(olom), dislike(ol), profile*;
- d) 20% fölött: *chatelek, downloadolni, kommentelem*.

A legnagyobb eltérést (38%) a *kommentelem* szó gyakorisági diagramja mutatott.

6. ábra: Az internettel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása nemek szerint

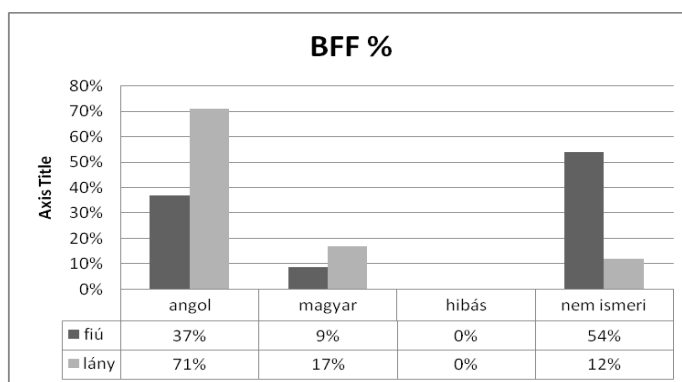
A fenti diagramon látható, hogy a fiúk gyakrabban alkalmazzák a *kommentel* változatot az angol *comment* mintájára, míg a lányok a hasonló hangalakú magyar *kommentál* szót használják gyakrabban. Ez utóbbi szó, mint már fentebb említettem, új jelentéssel gazdagodik az interneten alkalmazott kontextusban, hiszen ott a 'megjegyzést teszek, hozzászólók' jelentéssel gazdagodva fordul elő.

A nemek szerinti megoszlási diagramok adatait összehasonlítva nem lehet semmilyen tendenciaszerű különbséget felfedezni, hiszen ugyanannyi esetben választották a fiúk nagyobb arányban valamely angol kifejezést, mint a lányok.

Az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók (25. kérdés, lásd melléklet) használatának gyakoriságát nemek szerint vizsgálva azt tartottam szem előtt, hogy fiúk és lányok milyen mértékben **nem ismerik** ezeket a nyelvi elemeket. Az értékek közötti eltérések 6% és 15% között ingadoznak:

- a) 6%–10%: *OMG, YOLO*;
- b) 11%–15%: *DND, WOW, Tnx, BRB*.

A legnagyobb eltérés a *BFF* betűszó diagramján tapasztalható: 42%.

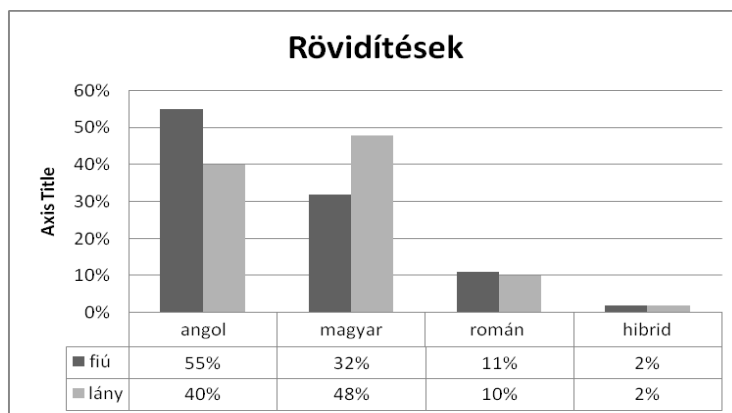
7. ábra: Az internetes kommunikációban alkalmazott betűszók és rövidítések gyakorisági megoszlása nemek szerint

A fenti diagramon látható, hogy míg a lányoknak csupán 12%-a nem ismerte a *BFF* betűszó jelentését, addig a fiúk 54%-a számára volt semmitmondó ez a kifejezés.

A nemek szerinti diagramokat összehasonlítva azt tapasztaltam, hogy a kérdés első öt betűszavát, amelyet a Facebook oldalról gyűjtöttem egyértelműen a lányok ismerik jobban. Az utóbbi két betűszó ismeretében a fiúk vezetnek. Ez utóbbi kettő közül a *WOW* egy számítógépes játék nevének a rövidítése, a *YOLO*-t pedig egy humorportálról gyűjtöttem. Mivel az értékek közötti eltérések csupán egy betűszó esetében kiemelkedőek, az eredményekből arra lehet következtetni, hogy a nem és a szóhasználat között nem olyan erős az összefüggés, viszont egyértelműen látható az, hogy a nemek közötti értékek különbsége a fiú és lányok érdeklődési körével összefüggésben van.

A diákok által csetszövegekben alkalmazott rövidítések és betűszók (30. kérdés, lásd melléklet) előfordulási gyakoriságának nemek szerinti megoszlását tekintve jelentős eltéréseket tapasztaltam. Míg a fiúk válaszaiban 65-féle rövidítés fordult elő összesen 243 alkalommal, addig

a lányok válaszaiban csak 51-féle rövidítés fordul elő 239 alkalommal. Tehát a lányok ugyan kevesebb rövidítést alkalmaznak, de ezeket majdnem ugyanolyan gyakran használják, mint a fiúk. Az alkalmazott rövidítések nyelvét illetően is jelentős különbség van a két nem között. Az eredményeket az alábbi diagram szemlélteti:

8. ábra: Az adatközlők által ismert különböző nyelvű rövidítések gyakorisági megoszlása nemek szerint

A fenti diagramon látható, hogy míg a fiúk által alkalmazott rövidítéseknek 55%-a angol nyelvű, addig a lányok által alkalmazott rövidítéseknek csak 40%-a angol. Az eltérések ellenére azonban megállapíthatjuk, hogy mindkét nem képviselői elég gyakran alkalmaznak idegen nyelvi elemeket az internetes kommunikációban, hiszen a magyar nyelvű rövidítések aránya még a lányoknál sem éri el az 50%-ot.

A kedvenc számítógépes játékról készített leírások (15. kérdés) elemzése során kiderült, a 18-féle angol kifejezés közül 14-féle jelenik meg a fiúk válaszaiba, és ezek összesen 30 alkalommal fordulnak elő. A lányok válaszaiban csupán kilenc alkalommal találkozunk angol kifejezéssel, szám szerint pedig alig 4-féle kifejezést említenek. Ebből arra lehet következtetni, hogy a fiúk nyelvhasználatára nagyobb hatást gyakorolnak a játékok, mint a lányokéra.

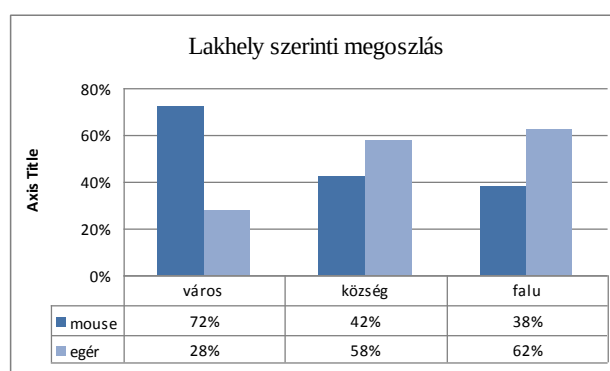
A 27. kérdés (lásd melléklet) válaszaiban, vagyis a szomszéd néninek magyarázott használati utasításokban fiúk és lányok majdnem ugyanannyi angol kifejezést (fiúk 20-félét, lányok 24-félét) alkalmaztak. Ebből arra lehet következtetni, hogy az idegen nyelvű informatikai szakszavak alkalmazásának gyakorisága a két nem nyelvhasználatában majdnem azonos.

2.6.3 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága résztvevők lakhelye szerint

A számítógéppel kapcsolatos kifejezések (17. kérdés, lásd melléklet) lakhely szerinti megoszlása változatos eredményeket mutatott. A gyakorisági értékek eltérései 4% és 34% között ingadoznak:

- a) 4%–10%: *printer, level, USB, speaker, sign out*;
- b) 11%–20%: *computer, background, search, browser, restart, refresh, desktop*;
- c) 21%–30%: *monitor, file, driver, hard disc, delete*;
- d) 30% fölött: *mouse*.

A legnagyobb eltérést (34%) a *mouse* kifejezés gyakorisági diagramja mutatja.

9. ábra: A számítógéppel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása lakhely szerint

A diagramon látható, hogy a városban lakó diákok 72%-a az angol eredetű szót használja, ezzel ellentétben falun élő társaik majdnem ugyanolyan arányban, azaz 62%-ban alkalmazzák a magyar szót ugyanannak a tárgynak a megnevezésére. A községben élő diákok viszont majdnem egyforma gyakorisággal alkalmazzák mindkettőt, ez egyébként közel áll a kifejezés általános használati gyakoriságának értékeihez.

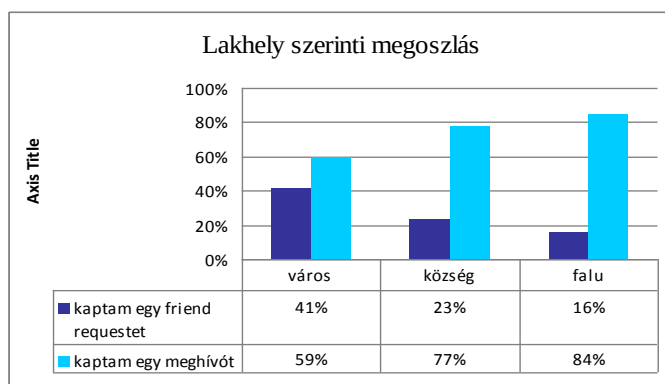
Az eltéréseket megvizsgálva arra lettem figyelmes, hogy legtöbbször a városban élő gyerekek használják gyakrabban az angol nyelvű kifejezéseket, míg a falusi diákok inkább a magyar szavakat használják szívesebben. A községben lakó válaszadók gyakorisági értékei legtöbb esetben átmeneti jellegűek az előbbi két kategóriához viszonyítva. Mivel a vizsgált kifejezések több mint felénél viszonylag nagy eltérést tapasztaltam, feltételezhetjük, hogy a lakhely bizonyos mértékben befolyásolja az idegen eredetű szavak használatának elterjedését. Itt azt is figyelembe kell venni, hogy a felmérést olyan falvakban, illetve községben végeztem, ahol többségben magyar anyanyelvűek élnek, így azt is feltételezhetjük, hogy a városi környezetben élő gyerekek nyelvhasználatára a román nyelv is nagyobb hatást gyakorol, mint a falvakban élő

diákok nyelvhasználatára. Ez azért fontos, mert a román nyelvben még jobban elterjedtek az informatikai szakszókincs angol kifejezései, mint a magyarban.

Az internettel kapcsolatos kifejezések (24. kérdés, lásd melléklet) lakhely szerinti megoszlását elemző diagramok összehasonlítása során a tapasztalt gyakorisági eltérések 4% és 25% között változtak. Az értékek közötti különbségek alapján a kontaktuselemeket a következőképpen csoportosítottam:

- a) 4%–10%: *smiley, instalálni, kommentelni, e-mail, sign out, apps;*
- b) 11%–20%: *like(olom), dislike(ol), chatelek, true story, postol, profile, downloadolni;*
- c) 20% fölött: *kaptam egy friend requestet.*

A legnagyobb eltérést, 25%-ot a *kaptam egy friend requestet* kifejezés diagramja (10. ábra) mutatta. Az alábbi diagramon látható, hogy a városban lakó diákok 41%-a használja az idegen kifejezést, a községben lakóknak már csak 23%-a használja, míg a falvakban lakó válaszadóknak csupán 16%-a használja az idegen kifejezést.

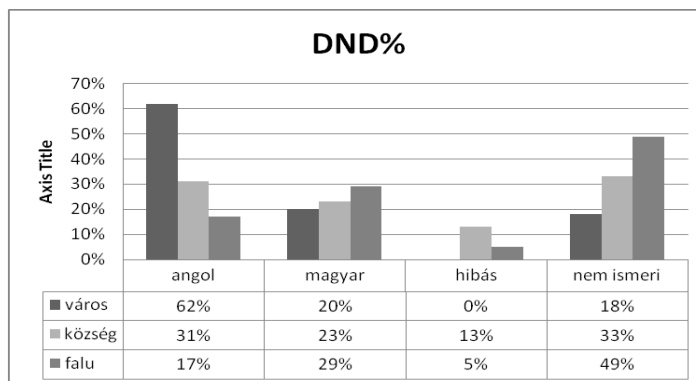
10. ábra: Az internettel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása lakhely szerint

Akárcsak a számítógéppel kapcsolatos szavak esetében, itt is jellemző az, hogy a városban lakó diákok gyakrabban használják az angol szavakat és kifejezéseket, mint a falvakban élő diákok. A községben lakók gyakorisági értékei pedig többnyire az előbbi két kategória között helyezkednek el.

Az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók (25. kérdés) használatának gyakoriságát lakhely szerint vizsgálva azt tartottam szem előtt, hogy a különböző településtípusban élő diákok milyen mértékben **nem ismerik** a feltüntetett nyelvi elemeket. Az értékek közötti eltérések 13% és 31% között ingadoznak a következő megoszlásban:

- a) 13%–20%: *WOW, YOLO*
- b) 21%–31%: *BRB, Tnx, OMG, BFF, DND.*

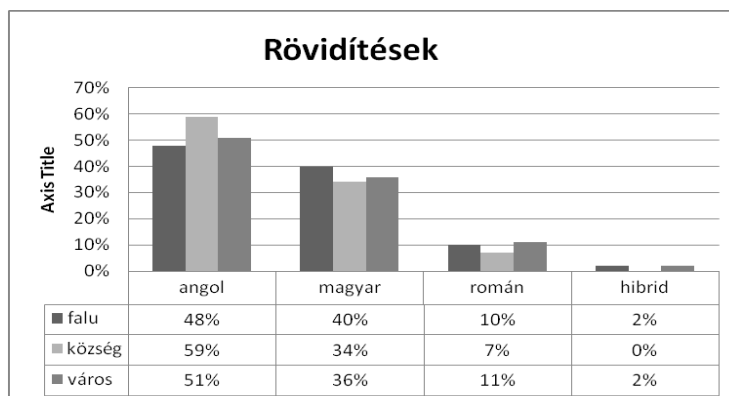
A legnagyobb eltérést (31%) a *DND* diagramja mutatja:

11. ábra: Az internetes kommunikációban alkalmazott betűszók és rövidítések gyakorisági megoszlása lakhely szerint

A fenti diagramon látható, hogy a *DND* betűszó jelentését a falvakon élő diákok ismerik a legkevésbé (49%), ezt követik a nagyobb községben élő társaik (33%), ezzel szemben azonban a városon élő diákoknak csupán 18%-a nem ismeri azt. Egyébként a többi nyelvi elem diagramjairól is ez a tendencia olvasható le, vagyis a városon élő diákok ismerik a leginkább a kérdésben szereplő betűszók jelentését, míg a falvakon élő társaik ismerik a legkevésbé ezeket.

A diákok által csetszövegekben alkalmazott rövidítések és betűszók (30. kérdés, lásd melléklet) előfordulási gyakoriságát lakhely szerinti megoszlásban vizsgálva kiderült, hogy a falvakon élő diákok válaszaiban fordul elő a legtöbb nyelvi adat. Ezek a diákok ugyanis 58-féle rövidítést jegyeztek le összesen 206 alkalommal. A községben és városon élő társaik válaszaiból már kevesebb nyelvi adat gyűlt össze, viszont a válaszokban szereplő angol nyelvű rövidítések aránya nem annyira eltérő. Az alábbi diagramon is látható, hogy lakhelyüktől függetlenül a diákok az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítéseinek kb. felét angol nyelvből kölcsönzik.

12. ábra: Az adatközlők által ismert különböző nyelvű rövidítések gyakorisági megoszlása nemek szerint

A diákok által készített rövid számítógépes játékleírásokban (15. kérdés) az alkalmazott angol kifejezések száma alig különbözik a falun, községben vagy városon lakók válaszaiban. Legtöbb kölcsönszót, 11 félélt, természetesen a városon lakó diákok alkalmaztak, a legkevesebbet pedig, 7 félélt, a községben lakó társaik. Ezek a jelentéktelen eltérések arra engednek következtetni, hogy a számítógépes játékok leírásában jelentkező angol kifejezések használati gyakoriságát nem befolyásolja a válaszadók lakhelye.

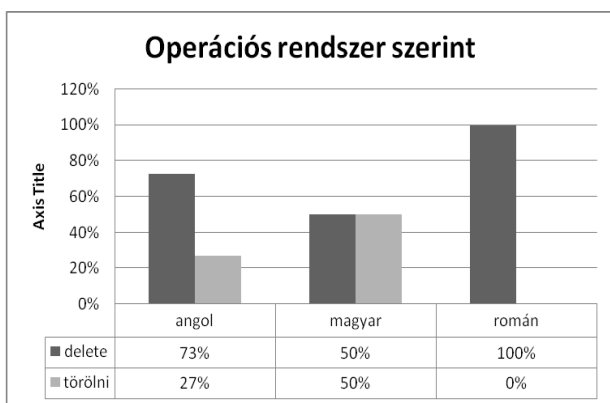
A 27. kérdés válaszaiban a falun élő diákok alkalmazták a legtöbb angol kifejezést. Leírásaikban 22-féle szó jelenik meg összesen 48 alkalommal. A legkevesebb angol kifejezés a városon élő társaik válaszaiban mutatkozott. Ezúttal a válaszokban 13-féle szó fordult elő összesen 40 alkalommal. Ez azért érdekes, mert nem lehet megbízható következtetést levonni, hiszen azt mondhatnánk, hogy a falvakon élő diákok több idegen kifejezést alkalmaznak, amikor egy számítógépes program használati utasítását magyarázzák, viszont a városban élő diákok ugyan kevesebb kifejezést használnak, azonban gyakrabban alkalmazzák azokat. Egy megbízható következtetést csak egy nagyobb minta alapján lehetne levonni.

2.6.4 Az angol kontaktusjelenségek előfordulási gyakorisága a résztvevők által alkalmazott operációs rendszer nyelve szerint

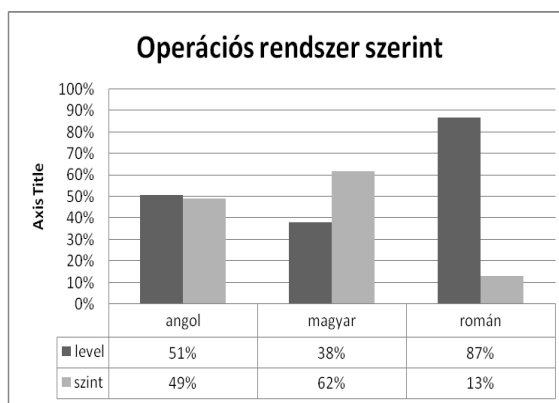
A számítógéppel kapcsolatos kifejezések (17. kérdés) előfordulási gyakoriságát az alkalmazott operációs rendszer nyelve alapján összehasonlítva azt vettem észre, hogy az értékek között legtöbb esetben jelentős eltérések mutatkoznak. A gyakorisági értékek közötti eltérések 5% és 50% között ingadoznak a következő megoszlásban:

- a) 5%–10%: *printer, speaker*;
- b) 11%–20%: *driver, monitor, computer, background, USB*;
- c) 21%–30%: *file, browser, search*;
- d) 31%–40%: *refresh, sign out, desktop, hard(disc), restart*;
- e) 41%–50%: *mouse, level, delete*.

A legnagyobb eltérések a *delete* (50%) és a *level* (49%) kontaktusjelenségek diagramjain láthatók. Mindkét alábbi diagramon (13. és 14. ábra) azt figyelhetjük meg, hogy azok a diákok használják a leggyakrabban az angol kifejezést, akiknek román nyelvű operációs rendszere van, majd ezután következnek azok, akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak.

13. ábra: A számítógéppel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása az alkalmazott operációs rendszer nyelve szerint

14. ábra A számítógéppel kapcsolatos kifejezések gyakorisági megoszlása az alkalmazott operációs rendszer nyelve szerint

Az angol és román nyelvű operációs rendszert alkalmazók válaszai között feltehetően azért olyan nagy az eltérés, mert a vizsgált mintában az említett két operációs rendszer alkalmazóinak száma nem arányos. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy a román nyelvű operációs rendszer is hatással van az angol kölcsönszavak alkalmazásának a gyakoriságára, hiszen a román informatikai szaknyelvben sokkal több idegen eredetű terminus honosodott meg, mint a magyar nyelvben.

A számítógéppel kapcsolatos szakkifejezések gyakorisági diagramjainak összehasonlítása az alkalmazott operációs rendszer nyelve szerint azt mutatja, hogy a vizsgált kifejezések felét azok a diákok használják gyakrabban idegen kifejezéssel, akik román nyelvű operációs rendszert alkalmaznak, a többi kifejezést pedig az angol nyelvű operációs rendszert alkalmazók szolgáltatták meg gyakrabban angolul. Mindkét esetben azok a diákok használják legritkábban az angol kifejezéseket, akik magyar nyelvű operációs rendszert használnak.

Érdekes felfigyelni arra is, hogy a *speaker* kifejezés, amelyet legtöbb esetben a román *boxa* változatban alkalmaznak a beszélők, csak azoknál a válaszadóknál jelenik meg, akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak.

A számítógéppel kapcsolatos informatikai szakszavak esetében az operációs rendszer nyelvének egyértelműen befolyása van az idegen szavak alkalmazási gyakoriságára.

Az internettel kapcsolatos kifejezések (24. kérdés) az alkalmazott operációs rendszer nyelve szerinti megoszlását elemző diagramok összehasonlítása során a tapasztalt gyakorisági eltérések 5% és 40% között változtak. A vizsgált kifejezések a tapasztalt eltérések alapján a következőképpen oszlanak meg:

- a) 5%–10%: *kommentel*, *e-mail*, *smiley*;

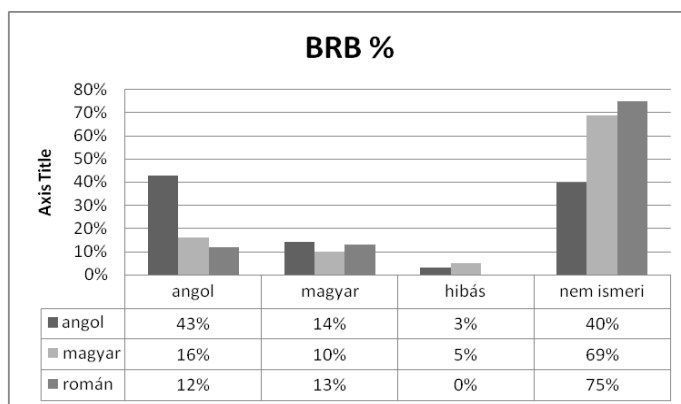
- b) 11%–20%: *like(olom), dislike(ol), postol, profile*;
- c) 21%–30%: *kaptam egy friend requestet, chatelek, instalálni, downloadolni, sign out*;
- d) 30% fölött: *apps, true story*.

Az internettel kapcsolatos kifejezések gyakorisági diagramjait összehasonlítva megállapítható, hogy azoknak a diákoknak a válaszaiban, akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak, gyakrabban találkozott az angol kifejezésekkel, mint a román vagy a magyar nyelvű programot alkalmazóknál. A 14 kifejezés közül 9-nél mutatható ki legmagasabb gyakorisági érték az angol nyelvű operációs rendszert alkalmazóknál. A további öt kifejezés esetében pedig ezek a gyakorisági értékek nem sokkal maradnak le a román nyelvű operációs rendszert alkalmazók nyelvhasználatában kimutatott gyakoriságtól. Következésképpen elmondhatjuk, hogy erre a kérdésre adott válaszokból is az derült ki, hogy az alkalmazott operációs rendszer nyelve befolyásolja az idegen nyelvű kifejezések használatának gyakoriságát.

Az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók (25. kérdés) operációs rendszer nyelve szerinti elemzése során azt vizsgáltam, hogy az angol, magyar vagy román nyelvű programot alkalmazók milyen mértékben **nem ismerik** a kérdésben feltüntetett betűszókat. A vizsgálat eredményei kimutatták, hogy a gyakorisági értékek közötti eltérések e szempont mentén 5% és 35% között változnak a következőképpen:

- a) 5%–10%: *Tnx, BFF*;
- b) 11%–20%: *WOW, DND, YOLO*;
- c) 20% fölött: *OMG, BRB*.

A legnagyobb eltérés a BRB betűszó diagramján látható:

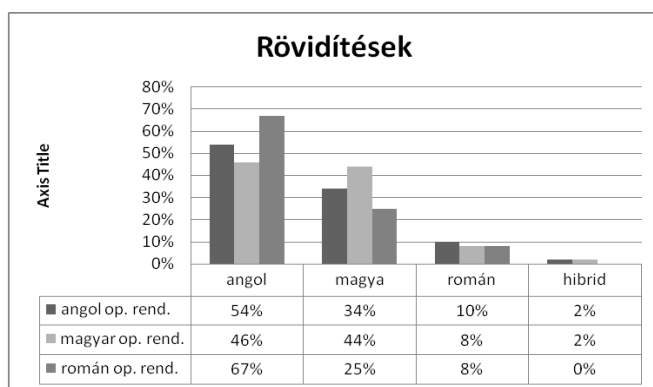

15. ábra: Az internetes kommunikációban alkalmazott betűszók és rövidítések gyakorisági megszólása az alkalmazott operációs rendszer nyelve szerint

A fenti diagram (15. ábra) bizonyítja, hogy azok a diákok ismerték leginkább a *BRB* betűszó jelentését angolul, akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak, illetve közülük sokkal többen ismerték a kifejezést, mint azok a diákok, akik magyar vagy román nyelvű operációs rendszert alkalmaznak.

Az internetes kommunikációban alkalmazott betűszók és rövidítések az alkalmazott operációs rendszer nyelve szerinti gyakorisági diagramjait összehasonlítva arra lettem figyelmes, hogy mindig azoknál a diákoknál nagyobb az említett nyelvi elemek ismeretének gyakorisági aránya, akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak. A második helyen a román és a magyar nyelvű programot alkalmazók felváltva jelennek meg.

A diákok által lejegyzett rövidítések és betűszók elemzése során a legtöbb rövidítés azoknak a diákoknak a válaszaiból gyűlt össze, akik angol operációs rendszert alkalmaznak. Itt ugyanis 70-féle rövidítés fordult elő összesen 316 alkalommal. Az angol eredetű rövidítések azonban mégis a legnagyobb arányban azok válaszaiban jelentkeztek, akik román operációs rendszert alkalmaznak. Az alábbi diagramon látható, hogy azok a diákok, akik magyar operációs rendszert alkalmaznak, használják a legtöbb magyar nyelvű rövidítést és betűszót, ugyanakkor ők használják a legkevesebb angol kölcsőnelemet is.

16. ábra: Az adatközlők által ismert különböző nyelvű rövidítések gyakorisági megoszlása nemek szerint

A rövid számítógépes játékleírások között azoknak a diákoknak a válaszaiban fordult elő több angol kifejezés (14-féle kifejezés fordul elő összesen 24 alkalommal), akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak, majd ezt követik a magyar, illetve a román programot alkalmazók válaszaiban előforduló kontaktusjelenségek. Ugyanez a sorrend a 27. kérdés válaszaiból összegyűjtött angol kölcsönszók esetén is. Itt a diákoknak egy számítógépes program alkalmazásához kellett rövid használati utasítást írni. Az elemzés során kiderült, hogy azoknak a diákoknak a válaszaiban jelenik meg a legtöbb kontaktusjelenség (24-féle kifejezés összesen 76 alkalommal fordul elő), akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak.

Következtetések

A fent bemutatott felmérésben a digitális kommunikációs eszközök által terjedő angol nyelvi hatást vizsgáltam a diákok nyelvhasználatában. A gyakorisági táblázatokból kiderült, hogy valóban sok angol nyelvi elem került be a tizenévesek nyelvhasználatába. A kölcsönzött elemeket pedig nem csak elvétve használják, hanem elég gyakran.

A zárt kérdésekben (17. és 24. kérdés) felsorolt angol nyelvű informatikai szakszavak – akár számítógéppel, akár internettel kapcsolatosak – használati gyakorisága a kifejezések több mint felénél meghaladja az 50%-ot, tehát a kifejezések több mint felét a válaszadók szívesebben alkalmazzák angolul, mint magyarul.

A 25. és 29. kérdések rövidítések és betűszók ismeretére és használati gyakoriságára kérdeztek rá. Az előbbi kérdésben feltüntetett betűszókat, az utolsó kettő kivételével, a diákok legalább 50%-a ismeri és használja. Ez utóbbi kérdés (29.) válaszaiból kiderült, hogy a feltüntetett rövidítések közül csupán két esetben beszélhetünk kiemelkedő értékekről, tehát a felsorolt rövidítéseket a válaszadók alig ismerik. Ez utóbbi két kérdés válaszaiból arra lehet következtetni, hogy az internetes kommunikációban alkalmazott rövidítések és betűszók nem tekinthetők általánosnak, olyan értelemben, hogy azok a nyelvi elemek, amelyeket a csetszótár széles körben ismertnek tart, az általam vizsgált mintában alig ismerték. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy más idegen eredetű rövidítéseket nem használnak. Éppen ezt bizonyítják a 30. kérdés válaszaiból összegyűjtött nyelvi adatok. Hiszen arra a kérdésre, hogy ők milyen rövidítéseket használnak, 82-féle nyelvi elemet jegyeztek le. A lejegyzett nyelvi adatok 50%-a angol nyelvű volt. Feltételezem, hogy nem írta le minden diák az összes olyan rövidítést, amit használ, hanem csak azokat, amelyeket gyakrabban alkalmazza. Éppen ezért, a mintát reprezentatívnak tekinthetjük.

A rövid leírásokban is elég gyakran találoztam angol kifejezésekkel. A számítógépes játékleírások során a válaszadók 34%-a alkalmazott legalább egy angol kifejezést a leírás során, a program használati útmutatása során pedig a válaszadók 39%-a alkalmazott legalább egy angol kifejezést.

A nyelvi adatok kontaktológiai szempontú vizsgálatából kiderült, hogy a legtöbb nyelvi elem lexémakölcsönzés és betűszókölcsönzés. De volt néhány példa szószerkezet kölcsönzésre, jelentéskölcsönzésre és hibrid szerkezetek kialakítására is. A kontaktuselemek helyesírásának vizsgálata azt mutatta, hogy a legtöbb kölcsönelem rögzítésére több írásképet is alkalmaznak a

nyelvhasználók, tehát az alkalmazott kölcsönszók még nem igazodtak a magyar nyelv megszokott hangrendjéhez, és nincs állandósult helyesírásuk.

A kapott eredményeket tovább vizsgáltam a társadalmi változók tükrében azzal a céllal, hogy kiderül, melyek azok a külső tényezők, amelyek nagyobb hatást fejtenek ki az idegen nyelvű elemek gyakoribb használatára.

A kutatás első hipotézise az volt, hogy minél több időt töltenek a diákok számítógépezéssel, annál gyakrabban használják az angol eredetű szavakat és kifejezéseket. Ez a hipotézis a fent bemutatott hat kérdés közül három esetében beigazolódott, hiszen a számítógéppel kapcsolatos kifejezések (17. kérdés), az internettel kapcsolatos szavak (24. kérdés) és betűszók (25. kérdés) esetében az angol eredetű szavak alkalmazásának gyakorisága arányosan növekedett a számítógép előtt eltöltött órák számának növekedésével. A csettelésben alkalmazott rövidítések (30. kérdés), a számítógépes játékleírás (15. kérdés) és a számítógépes program használati utasításának leírásában (27. kérdés) a lejegyzett angol eredetű nyelvi elemek előfordulási aránya 50% körül mozog a számítógép előtt eltöltött időtől függetlenül. Az eredmények alapján azt feltételezhetjük, hogy az első három kérdés esetén azért bizonyult befolyásoló tényezőnek a számítógépezéssel eltöltött idő, mert a vizuális inger gyakoribb, ha egy diák több időt tölt a számítógép előtt, és ezek a szavak a számítógép alkalmazása során állandóan előbukkannak. Az utóbbi három kérdés szavai többnyire a számítógépen végzett cselekvésekkel függenek össze, tehát ha valaki 5 órát számítógépezik naponta, nem kell feltétlenül több csetrövidítést ismerjen és alkalmazzon, mint az, aki csak napi 2 órát használja a számítógépet, éppen azért, mert azt az 5 órát lehet, hogy filmnézéssel tölti el.

A második hipotézisem az volt, hogy a nemek között is különbség lesz a szavak használati gyakoriságát tekintve. Ez a feltevés csak részben igazolódott be, hiszen az informatikai szakszavak – akár számítógéppel kapcsolatos, akár internettel – használati gyakoriságát tekintve van ugyan eltérés az egyes szavak diagramjain, azonban az eltérések nem tendenciaszerűek, azaz nem lehet azt mondani, hogy a lányok vagy a fiúk gyakrabban alkalmazzák az angol kifejezéseket. Jelentős különbségek a nemek válaszai között a számítógépes játékleírásban és a diákok által leírt rövidítésekben találtam. Ennél a két kérdésnél egyértelműen látszik, hogy a fiúk gyakrabban alkalmazzanak angol kifejezéseket, mint a lányok. Következtetésképpen azt mondhatjuk el, hogy a fiúk és lányok majdnem egyforma mértékben alkalmazzanak angol informatikai szakszavakat. A rövidítések, betűszók és a kommunikációban alkalmazott kölcsönszavak aránya a fiúk nyelvhasználatában valamivel magasabb gyakorisági

értékeket mutatott, mint a lányok nyelvhasználatában. Azonban ez az eltérés egyértelműen a két nem érdeklődési körének különbségeiben keresendő.

A harmadik hipotézisem a diákok lakhelyével kapcsolatban az volt, hogy a városban lakó diákok gyakrabban használják az angol eredetű kifejezéseket, mint a falvakban élő társaik. Ez a feltevés az informatikai szakszavakra vonatkozó kérdések esetében beigazolódott, hiszen úgy a számítógéppel kapcsolatos szakszavak esetében, mint az internettel kapcsolatos kifejezések esetében láthattuk, hogy a városban élő diákok gyakrabban alkalmazzák az idegen kifejezéseket, a községben lakók válaszaik többnyire átmeneti értékeket mutattak, míg a falun élő diákok szívesebben használják a magyar kifejezéseket, mint angol kölcsönszókat. Ugyanez a tendencia jellemzi az internetes kommunikációban alkalmazott betűszók használatának gyakorisági értékeit is. A nyitott kérdések válaszaiban azonban az angol kifejezések gyakorisági értékei mindhárom településtípus lakóinak válaszában hasonló értékeket mutatott. Ebből arra következtethetünk, hogy míg a szakszavak esetében a lakhely befolyásoló tényezőnek bizonyult az idegen szavak alkalmazásának gyakoriságában, mivel a városban élő diákokat több vizuális inger éri (pl. reklámok, hirdetések, feliratok, üzletek árcímkéi, román nyelv hatása), addig az internetes kommunikációban alkalmazott angol kontaktuselemek használatának gyakorisága inkább a diákok érdeklődési körétől függ, hiszen ugyanezt tapasztaltuk a nemek szerinti vizsgálat során is.

Az utolsó hipotézisem az volt, hogy azok a válaszadók, akik angol nyelvű operációs rendszert alkalmaznak, gyakrabban használnak angol informatikai szakszavakat, és az internetes kommunikáció során is több angol kifejezést ismernek és használnak. A kapott eredmények alapján a feltevéseim beigazolódott. Igaz ugyan, hogy helyenként a román nyelvű operációs rendszert alkalmazók nyelvhasználatában volt gyakoribb az angol kölcsönelem használata, azonban a román nyelvben több angol kölcsönelem terjedt már el mint a magyarban.

A felmérés eredményeinek tükrében újra feltehetjük magunkban azt a kérdést, hogy *Veszélyben a magyar nyelv?* A választ a szakirodalomban megtaláltuk: a szókölcsonzés természetes nyelvi folyamat, és csak azokat a kölcsönelemeket őrzi meg a nyelv, amelyeknek átvétele motivált. Ennek ellenére, nem árt felhívni a diákok figyelmét arra, hogy bizonyos esetekben egy adott angol kifejezés magyar megfelelője legalább olyan jól megállja a helyét a szövegben, mint kölcsönzött társa.

Melléklet

A számítógép- és internethasználat hatása a magyar nyelvre
a tizenévesek nyelvhasználatában
Kérdőív

1. Életkor:
2. Nem: a. férfi b. nő
3. Hol laksz?
a. város b. község c. falu
4. Édesapád iskolai végzettsége:
a. általános iskola b. szakiskola c. érettségi d. egyetem
5. Édesapád milyen nyelven tanult?
6. Édesanyád iskolai végzettsége:
a. általános iskola b. szakiskola c. érettségi d. egyetem
7. Édesanyád milyen nyelven tanult?
8. Édesapád anyanyelve: 9. Édesanyád anyanyelve:
10. Hol van lehetőség számítógépezni?
a. otthon b. rokonoknál, ismerősöknél c. az iskolában d. más:.....
11. Van-e otthon számítógéped?
a. van b. nincs
12. Milyen gyakran van lehetőség számítógépet használni?
a. naponta b. hetente 2-3 alkalommal c. hetente egyszer
13. Amikor leülsz a számítógép elé, mennyi időt töltesz előtte?
14. Mire használod a számítógépet? Sorold fel:
.....
.....
15. Szoktál-e számítógépes játékokat játszani?
a. igen b. nem
Ha igen, írd le röviden (4–5 mondatban) miről szól a kedvenc játékod!
.....
.....
.....
16. Milyen nyelvű operációs rendszert használsz (Windows, Linux, stb.)?
a. angol b. magyar c. román d. más:

17. A következőkben számítógéppel kapcsolatos kifejezéseket fogsz olvasni. Karikázd be (minden sorban) azt, amelyiket te gyakrabban használod!

- számítógép, computer, kompjuter, kalkulátor	- Search, szörcs, kereső
- monitor, ekrán, képernyő	- Browser, böngésző
- mouse, egér	- Driver, meghajtó
- file, mappa, fájl	- Hard disc, hard, merevlemez
- nyomtató, printer	- speaker, boxa, hangszóró
- level, szint	- sign out, kilépni
- USB, stick, flash, pendrive	- restart, újraindítás
- Desktop, asztal	- delete, törölni
- Background, háttér	- refresh, frissítés

18. Használod-e az internetet?

- a. igen b. nem

19. Hol használod az internetet?

a. otthon	c. iskolában
b. rokonoknál, ismerősöknél	d. internet kávézóban
	e. más:

20. Milyen gyakran használod az internetet?

a. naponta	c. hetente 1-2 alkalommal
b. hetente 3-4 alkalommal	d. havonta egyszer

21. Mire használható az internet? (Több válasz is lehetséges!)

a. információszerzés	f. zenehallgatás
b. ismerkedés	g. hírszerzés
c. játék	h. ügyintézés
d. vásárlás	i. kapcsolattartás (levelezés)
e. filmnézés	

22. TE mire használod az internetet?

.....
.....
.....

23. Milyen internetes oldalakat látogatsz a leggyakrabban?

.....
.....

24. A következőkben internettel kapcsolatos fogalmakat olvashatsz. Karikázd be (minden sorban) azt a változatot, amelyiket a leggyakrabban használod!

- Like(olom), lájkolom, tetszik	- Profil, profile, adatlap
- Dislike(ol), diszlájkol, nem tetszik	- Downloadolni, letölteni
- kaptam egy friend requestet, kaptam egy meghívót	- Instalálni, telepíteni
- chatelek, csettelek, társalgok, beszélgetek	- Megjegyzést teszek, kommentelem, kommentálom
- smiley, szmájli, mosolygós	- e-mail, levél
- True story, igaz történet	- sign out, kilépni
- Posztol, közzétesz, postol	- Apps, appok, alkalmazások

25. Írd le mit jelentenek a következő rövidítések!

OMG.....	Tnx.....
BRB.....	WOW.....
DND.....	YOLO.....
BFF.....	

26. Kösd össze az angol szót a magyar megfelelőjével, és a szópárok közül karikázd be azt, amelyiket te is használod!

Textbox	állapotüzenet
Account settings	idővonal
Status message	szövegdoz
Timeline	üzenőfal
Wall	fiókbeállítások

27. Képzeld el azt, hogy a szomszéd néni kíváncsi arra, hogy te mit is tudsz kezdeni a számítógéppel. Magyarázd el neki, hogy egy bizonyos programot (pl. Yahoo, Facebook, Tweeter, Youtube stb.) mire lehet felhasználni, és **hogyan** kell használni.

.....

.....

.....

.....

.....

28. Szoktál-e csettelni?

a. igen, nagyon gyakran b. ritkán c. nem, egyáltalán

(Ha a 28-as kérdésre a. vagy b. választ adtál, felelj a következő két kérdésre, ha c. választ adtál ugorj a 31-es kérdéshez)

29. Ismered-e a következő, csettelők körében gyakran alkalmazott, rövidítéseket? Ha igen tegyél egy ✓ jelet és írd mellé a jelentését is!

ASAP.....	bb
avatar.....	bug
BBS	cheat

CU
HAND
IDK
msg me

rlz
y so srs
GG
gn

30. Te milyen rövidítéseket, esetleg idegen szavakat használsz csetelés közben? Írj le azokat, amelyeket a leggyakrabban használod a jelentésükkel együtt!

.....
.....
.....
.....

31. Milyen előnyeid származhatnak az internet használatból?

.....
.....
.....

32. Van-e rossz következménye az internetezésnek?

a. nincs

b. van (indokold meg):

.....

33. Szerinted létezik internetfüggőség?

a. igen

b. nem

34. Ki tekinthető internetfüggőnek?

.....
.....

35. Mennyi ideig bírnád internet nélkül?

.....

36. Hogyan viszonyulnak a szüleid az internethasználathoz? (Olvasd el figyelmesen, és csak egy választ karikázz be!)

a. nem használják egyáltalán és nekem is megtiltják

b. nem használják, nekem ritkán/megszabott ideig engedik meg

c. nem használják, de nekem bármikor szabad használni

d. ritkán használják, nekem tiltják

e. ritkán használják, nekem ritkán/megszabott ideig engedik meg

f. ritkán használják, de nekem bármikor szabad használni

g. gyakran használják, de nekem megtiltják

h. gyakran használják, nekem ritkán/megszabott ideig engedik meg

i. gyakran használják, és nekem is bármikor szabad használni

Hivatkozott szakirodalom

- Andó Éva 2010. E-nyelv – Netbeszéd. Az elektronikus kommunikáció nyelvi jellemzői. *Tudományos Közlemények* 23: 31-46. On-line: http://epa.oszk.hu/02000/02051/00013/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlomenyek_23_031-046.pdf
- Balázs Béla 2003. Az új média retorikája. *Vigilia* 68/1. On-line: <http://www.vigilia.hu/regihonlap/2003/1/balazs.htm>
- Balázs Géza 2007: *Az informatika hatása a nyelvre.* On-line: <http://szgnye.vmmi.org/balazs2007.htm>
- Benő Attila 2008: *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai.* Egyetemi Műhely Kiadó. Kolozsvár.
- Bódi Zoltán 2004a. Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. *Magyar Nyelvőr* 286-294. On-line: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1283/128302.pdf>
- Bódi Zoltán 2004b. *A világháló nyelve.* Gondolat Kiadó. Budapest.
- Buda Zsófia 2011. Az internet hatása a nyelvhasználatra. Fiatalok fogalmás- és kifejezőkészsége az internethasználattal összefüggésben. *Tudományos Közlemények* 26: 89-106. On-line: http://epa.oszk.hu/02000/02051/00025/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlomenyek_26_2011_szept_089-106.pdf
- Fazakas Emese 2007. *Bevezetés a magyar nyelvtörténetbe.* Egyetemi Műhely Kiadó. Kolozsvár.
- Károlyi Renáta 2011. Életlen a magyar margóvágó, nem viszi az angolt. *Kritika*, június. On-line: http://www.kritikaonline.hu/kritika_11junius_karolyi.html#fel
- Laczkó Mária 2007. Napjaink tizenéveseinek beszéde szóhasználati jellemzők alapján. *Magyar Nyelvőr* 173-183. On-line: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1312/131205.pdf>
- Radványi Tamás 2001. *Globális nyelv-e az angol?* On-line: http://elib.kkf.hu/okt_publ/tek_2001_31.pdf
- Simon Eszter – Lendvai Piroska – Németh Géza – Olaszky Gábor – Vicsi Klára 2012. *A magyar nyelv a digitális korban.* Springer Kiadó, *White Paper* sorozat. On-line: <http://www.meta-net.eu/whitepapers/e-book/hungarian.pdf>
- Dr. Stephanides Éva 2002. Átkos anglicizmusok. In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám (szerk.): *Éltető anyanyelvünk.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 437–439.
- Szécsi Gábor 2007. Nyelv, közösség, kommunikáció az elektronikus médiumok korában. *Világosság* 11–12: 159-166. On-line: <http://www.vilagosság.hu/pdf/20080110124033.pdf>

Tótfalusi István: Magyar etimológiai nagyszótár. On-line: <http://www.szokincshalo.hu/szotar/>

Veszelszki Ágnes 2011. A digitális kommunikáció szókincse és a netszópályázat. *Anyanyelv Pedagógia* 2. szám. On-line: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=324>